

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА СО ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2016 ГОДИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Република Македонија е држава со парламентарна демократија. Демократски избраниот Претседател е шеф на државата и врховен командант на вооружените сили. Законодавните овластувања ги има еднотомното Собрание. Во месец декември, во земјата се одржаа општи парламентарни избори, а последните претседателски избори се одржаа во 2014 година. Во својот првичен извештај во врска со одржаните парламентарни избори во месец декември, Канцеларијата за демократски институции и човекови права при Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР), ги оцени изборите како транспарентни, добро спроведени и без поголеми нарушувања на јавниот ред, меѓутоа и како избори одржани “во опкружување што се карактеризира со недостаток на доверба на јавноста во институциите и политичкиот естаблишмент”, кои не успеале да исполнат одредени обврски, кои според ОБСЕ се важни за демократскиот изборен процес. Во текот на изборите забележани се проблеми поврзани со заплашување на гласачите, општо присутен притисок врз државните службеници, купување гласови, принуда и злоупотреба на државни средства.

Цивилната власт имаше ефективна контрола над безбедносните сили.

Државата и понатаму беше соочена со политичката криза, која започна со аферата за прислушваните разговори во 2015 година, кога опозициската партија Социјалдемократски сојуз на Македонија (СДСМ) соопшти дека владините разузнавачки служби вршеле пресретнување на телефонски разговори без овластување и јавно објави извадоци од некои од снимените разговори, како наведен доказ за мешање на политиката во работата на јавната администрација и медиумите, како и за постоење на корупција на највисоко ниво. Контроверзната одлука на Претседателот Ѓорѓе Иванов во месец април, за амнестија на 56 лица поврзани со скандалот со прислушувањето предизвика масовни протести под називот “шарена револуција” и вандалски чинови, насочени против неколку владини згради и споменици. На 6 јуни, Претседателот Иванов ја повлече претходно донесената одлука за амнестија.

Најважните проблеми во сферата на човековите права се резултат на сеприсутната корупција и нецелосното почитување на владеењето на правото од страна на власта, вклучувајќи ги и континуираните обиди за ограничување на медиумската слобода, мешањето во правосудниот систем и попречувањето на работата на Специјалното јавно обвинителство за истраги и гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, како и на селективната примена на правдата. Правосудниот систем се карактеризираше со мешање на политиката, неефикасност, фаворизирање

на поединци на високи функции, долготрајни судски постапки, повреди на правото на јавно судење и корупција.

Имаше сознанија и за други проблеми во однос на човековите права, како на пример, физичка злоупотреба на притворени лица и затвореници од страна на полицијата и затворските служби; лоши животни услови и пренатрупаност во некои од затворите и институциите за ментално здравје во земјата; ненавремено обезбедување бранител за притворените и обвинети лица; ограничувања на можностите Ромите да патуваат надвор од земјата и да остварат пристап до уставно гарантираните здравствени услуги, особено гинеколошките услуги; ограничен пристап до постапката за добивање азил; намалена превенција и заштита на жртвите на трговија со луѓе; домашно насилство врз жените и децата; дискриминација на лицата со инвалидитет и попреченост; институционална и општествена дискриминација против Ромите и другите етнички малцинства, како и дискриминација насочена против лезбиската, геј, бисексуалната, трансродовата и интерсексуалната заедница (ЛГБТИ); и злоупотреба на детскиот труд, вклучувајќи го и присилното питачење.

Владата презеде одредени ограничени чекори за водење истраги, кривично гонење и казнување на службените лица одговорни за кршењето на законот, вклучувајќи ги и полициските службеници, поради употреба на прекумерна сила, меѓутоа, неказнивоста и понатаму останува значаен и сеприсутен проблем.

Поглавје 1. Почитување на личниот интегритет, како и заштита од:

а. Произволно лишување од живот и други незаконски или политички мотивирани убиства

Не постојат извештаи за извршени произволни или незаконски убиства од страна на власта или било кои нејзини претставници.

б. Исчезнување

Не постојат извештаи за исчезнати лица, зад кои би стоела некаква политичка мотивација.

в. Тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување

Ваквото постапување е забрането со закон, меѓутоа, постојат одредени извештаи според кои, полицијата има злоупотребувано притвореници и затвореници и користено прекумерна сила. Во текот на првите шест месеци од годината, Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи, соопшти дека се примени 38 жалби против полициски службеници за употреба на прекумерна сила. Против две службени лица од полицијата се преземени соодветни дисциплински мерки поради сторените дела. Во периодот од

МАКЕДОНИЈА

месец јануари до септември, до канцеларијата на Народниот правобранител биле доставени 96 претставки против полицијата, за незаконска или прекумерна употреба на сила, а 10 од нив биле за тортура и малтретирање во вршењето на службата.

Во месец јули, шестмина од вкупно 37 осомничени лица, обвинети за учество во вооружениот судир со полицијата во Куманово што заврши со 18 човечки жртви, побараа медицинска помош од судот, жалејќи се на бруталниот однос од страна на полицијата за време на нивниот транспорт од одделението за притвор до судот. Адвокатите на осомничените лица побараа одлагање на судското рочиште на неодредено време, тврдејќи дека “тортурата врз осомничените е очигледна и истата се одвива уште од првиот ден по нивното лишување од слобода, па сè до последното судско рочиште.” Судот ги информираше адвокатите на осомничените дека постојат медицински извештаи со кои се потврдува физичката злоупотреба на двајца обвинети и нивните полесни повреди. На 20 јули, поранешниот Министер за внатрешни работи Митко Чавков, изјави дека Министерството за внатрешни работи спровело истрага и неколку пати ги разгледало расположливите докази и заклучило дека не постојат докази, со кои би се потврдиле наводите за тортура. До крајот на годината, ниту еден полициски службеник не беше обвинет за тортура или злоупотреба на обвинети и покрај постојаните поплаки и повици за преземање соодветни мерки за заштита, од страна на адвокатите на одбраната и Народниот правобранител. На 26 декември, Министерството за внатрешни работи соопшти дека ќе поведе истрага во врска со наводните тврдења за злоупотреба, а канцеларијата на Јавното обвинителство во Скопје, потврди дека истрагата е започната.

Во текот на првите шест месеци од годината, судството постапуваше во 22 случаи поврзани со тортура, од кои осум завршија со осудителна пресуда. Во сите осум случаи, изречена беше условна казна и ниту еден обвинет не беше упатен на издржување затворска казна. Во судовите се водеа и 56 судски постапки за вознемирување и злоупотреба во вршењето служба, а 17 од нив завршија со осудителна пресуда – во еден од овие случаи, изречена беше шестмесечна затворска казна, а на останатите 16 обвинети им беше изречена условна казна. Канцеларијата на Основното јавно обвинителство доби 32 пријави за наводна тортура во текот на овој период, меѓутоа, обвинителството спроведе истрага и подигна обвинение за само седум од нив. Слично на ова, до обвинителството беа поднесени и 138 пријави за вознемирување и злоупотреба во вршењето служба, од кои за 30 беше поведена истрага, а за 22 случаи беше подигнато и обвинение.

Животни услови во затворите и притворските одделенија

Затворите и одделенијата за притвор во државата, за обата пола, не ги задоволуваат соодветните меѓународни стандарди. Недоволниот број стручни кадри, високата стапка на пренатрупаност и несоодветната обученост на затворските чувари и останатиот кадар, претставуваат проблем во сите установи од овој вид.

Физички услови: Во државата има 14 казнено поправни институции – 11 затвори и три воспитно-поправни домови за малолетни лица. Седум затвори поседуваат одделенија за предсудски притвор. Вкупните затворски капацитети се предвидени за сместување на вкупно 2,036 возрасни затвореници, 43 малолетни сторители и 450 лица во притвор. На 3 октомври, вкупниот број на лица што престојуваа во казнено и воспитно поправните институции низ земјата изнесуваше 3,346, од кои 3,043 возрасни осуденици, 278 лица во предсудски притвор и 25 малолетни сторители.

До крајот на месец август, во затворите и одделенијата за притвор пријавени се седум смртни случаи. Според извештаите, сите овие лица починале од природна смрт.

Според канцеларијата на Народниот правобранител, лошите услови се причината за појава на она што тие го нарекуваат “нечовечко и деградирачко постапување со затворениците и притворените лица”.

Според годишниот извештај на Народниот правобранител, пренатрупаноста на воспитно-поправните установи е главниот проблем и причина за сите останати дополнителни предизвици. Меѓу овие секундарни проблеми се наоѓаат и несоодветните услови за сместување на затворениците, незадоволувачкото и супстандардно ниво на здравствена заштита, тешките услови за одржување на личната и општата хигиена во установите, како и лошите санитарски услови. Недоволниот број на стручни кадри и несоодветната обука на безбедносниот кадар и другите вработени и понатаму претставува проблем во сите установи.

Администрација: Според власта, водењето на затворската евиденција е соодветно, меѓутоа, не секогаш и навремено. Затворениците и притворените лица не се во состојба да поднесуваат жалби и поплаки, без страв од евентуална одмазда.

Општо земено, мислењето на Народниот правобранител во однос на истрагите што ги спроведуваат раководствата на воспитно поправните установи, во врска со наводите за незаконско постапување и злоупотреба на затворениците, е дека истите се неефективни. Најголемиот број сторители и понатаму се во можност да вршат злоупотреби без казна, а во случаите каде се подигнати обвиненија, постапките не се водат навремено и ефикасно. Заклучно со месец септември, Управата за извршување санкции има добиено 16 известувања за употреба на сила против затворените лица од страна на службените лица на затворската полиција. Во еден од овие случаи, Управата утврди дека употребата на сила не била оправдана. Исто така, канцеларијата на Народниот правобранител отвори истрага во врска со случајот на едно дете кое било испратено во воспитно поправниот дом во Велес, каде било силувано од страна на другите штитеници, а врз основа на наводните тврдења дека раководството не го пријавило случајот и се обидело да го прикрие целиот инцидент.

Независен надзор: Согласно законот и со претходна дозвола од судија на претходна постапка, медицинските лица, дипломатските претставници и претставниците од Комитетот за спречување тортура на Советот на Европа и Меѓународниот комитет на Црвениот крст, имаат право да вршат посети на притворените лица. Во минатото, владините органи, на барање на затворениците, вообичаено давале дозвола за нивна посета само од страна на одредени независни хуманитарни организации, како што е на пример националниот Хелсиншки комитет.

Претставниците од канцеларијата на Народниот правобранител редовно ги посетуваат затворите низ државата и ги истражуваат сите веродостојни наводи за проблематични услови, и покрај тоа што во бројни ситуации, на службените лица од канцеларијата на Народниот правобранител не им се дозволува пристап во установата, со образложение дека директорот на истата е на годишен одмор или боледување.

г. Неосновано лишување од слобода или задржување

Неоснованото лишување од слобода или задржување не е дозволено според законот, меѓутоа, во одредени случаи, власта не почитуваше ваквата забрана. Владините статистички податоци покажуваат дека обвинителството барало изрекување на мерката притвор во 5% од вкупниот број поведени кривични предмети. Иако, мерката притвор е соодветно предвидена со законот, истата селективно се користи во поддршка на владините политички цели и ставови. Активистите за заштита на граѓанските права тврдат дека судовите неселективно ги одобруваат речиси сите барања за притвор поднесени од основните јавни обвинителства, за кои тврдат дека се под влијание на власта, а особено кога се работи за случаи од интерес на општата јавност против некои од владините противници, иако таквите барања често не се поддржани со соодветно образложение, како што е предвидено со законот.

Се истакнуваат неколку примери на селективно лишување од слобода и одредување на мерката притвор, за време на протестите на “шарената револуција”, кои започнаа како одговор на одлуката за амнестија на Претседателот Иванов од 12 април. На почетокот на протестите, полицијата ги апсеше учесниците поради акти на вандализам и нанесување повреди врз полициските службеници. Кога во градот Битола се организираа контрапротести од страна на поддржувачите на провладиното Граѓанско движење за одбрана на Македонија (ГДОМ) и во текот на истите дојде до слични акти на вандализам и повреди на полициските службеници, немаше никакви извештаи за лица лишени од слобода.

На 13 април, полицијата повреди неколку лица при акцијата за лишување од слобода на 13 студенти, поддржувачи на “шарената револуција”. Уапсените студенти биле префрлувани во различни полициски станици, нивното изведување пред јавен обвинител или судија постојано се

одлагало, а не им била пружена ниту медицинска помош и не добиле пристап до адвокат и по дванаесет часа по истекот на законски предвидениот максимален рок од дванаесет часа. Полицијата поднела пријави против нив за “учество во толпа што ќе изврши кривично дело”, поради опустошувањето на Народната канцеларија на Претседателот во центарот на Скопје, кршењето прозорци, оштетувањето на уметнички дела и кршењето и палењето на канцеларискиот мебел. Од 13-те лица лишени од слобода, против тројца биле поднесени формални кривични пријави, а десетмина добиле прекршочни пријави. Трите лица беа држени во куќен притвор, додека нивните судења беа одложувани по неколку пати, поради одлагањата во подготовката на конкретните обвиненија од страна на власта. На крајот на месец мај, овие три лица го признаа делото и предизвиканата штета во вредност од околу 522,000 Денари (\$9,030) и добија условни казни.

Учесниците во контрапротестите на ГДОМ предизвикаа штета на јавен имот во Битола и ги вознемируваа присутните новинари и полициски службеници. Сепак, ниту еден член на ГДОМ не беше лишен од слобода. Во Битола, членот на општинскиот совет од опозициската СДСМ Благојче Котевски го критикуваше септемврскиот извештај во врска со јавниот ред и мир, во кој се говори за предизвиканите штети од страна на поддржувачите на “шарената револуција”, но не и од страна на ГДОМ. Котевски ја критикуваше полицијата поради отсуството на реакција во однос на штетата што поддржувачите на ГДОМ ја предизвикале врз седиштето на СДСМ и присуството на партиска иконографија за време на протестите. Тој посочи и дека Душко Илиевски, инаку поддржувач на шарената револуција, бил лишен од слобода затоа што повредил полициски службеник, меѓутоа, слични мерки не биле преземени и против членовите на ГДОМ, кога еден полициски службеник бил повреден за време на нивните протести.

Активистите тврдеа дека власта селективно ги лишува од слобода членовите на граѓанските организации, со цел, да ги заплаши и обесхрабри нивното евентуално учество во протестите. Во месец јуни, органите на власта два пати го лишуваа од слобода Павле Богоевски, поранешен член на граѓанската организација Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија, поради неговото учество во активностите на шарената револуција. Богоевски првпат беше уапсен на 19 јуни, во обид да истакне парола со критика против власта, во близина на местото каде владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ ја прославуваше својата годишнина. На 27 јуни, тој повторно беше лишен од слобода поради наводното одбивање да се легитимира, односно да ја даде на увид својата лична карта. Во обата случаи, Богоевски беше пуштен на слобода набргу по апсењето, а подоцна и обвинет за “учество во толпа што ќе изврши кривично дело”, поради фрлање боја по фасадата на зградата на Министерството за култура на 18 април. Судењето на Богоевски започна на 4 октомври и оттогаш беше одложувано три пати. Првично, судењето беше одложено затоа што Основното јавно обвинителство ја немаше точно утврдено предизвиканата штета врз

зградата на Министерството за култура. Второто одложување се случи на 14 ноември, по барање на адвокатот на Богоевски, а откако одбраната го доби извештајот за извршената проценка на предизвиканата штета во износ од 378,000 Денари (\$6,540), изработен од вешти лица при Бирото за судски вештачења. Судскиот процес беше закажан да продолжи на 21 декември, меѓутоа, повторно беше одложен и презакажан за 30 јануари 2017 година.

Улога на полицијата и безбедносните служби

Армијата е одговорна за надворешната безбедност на државата и се наоѓа под контрола на Министерството за одбрана. Националната полиција е задолжена за одржување на внатрешната безбедност, како и за прашањата на миграција и контрола на границите, а се наоѓа под контрола на Министерството за внатрешни работи. Цивилните власти не успеаја да најдат решение за слабостите во вршењето ефективен надзор над вработените во различните органи за спроведување на законот, а особено во Управата за безбедност и контраразузнавање во рамки на Министерството за внатрешни работи, каде без соодветно законско овластување, наводно се вршело телефонско прислушување на повеќе од 20,000 лица во период од неколку години (погледнете ја точката 1.ѓ.). Министерството за внатрешни работи и канцеларијата на Народниот правобранител примија бројни поплаки за незаконска и прекумерна употреба на сила во вршењето служба (погледнете ја точката 1.в.). Во текот на годината имаше и извештаи за случаи на неказливост на одредени припадници на полициските сили. Меѓународните набљудувачи, амбасадите и локалните невладини организации (НВО), говореа за постоење на корупција, недоволна транспарентност и политички притисоци во рамки на министерството, како пречки во напорите за борба против криминалот, а особено против организираниот криминал.

Покрај истрагите за наводните малтретирања од страна на полицијата, Единицата за професионални стандарди во рамки на Министерството за внатрешни работи ги спроведува и сите внатрешни истраги, во врска со било какви наводи за други форми на несоодветно постапување од страна на полицијата. Единицата има законска можност за изрекување административни санкции, како на пример, привремено отстранување од работното место во текот на водењето на истрагата, меѓутоа, не може да изрекува дисциплински мерки, за кои е потребна претходна одлука од страна на дисциплинската комисија. Дополнително, оваа единица нема право да изрекува посериозни кривични санкции, за кои е потребно водење на посебна судска постапка. Во текот на првата половина од годината, единицата повела дисциплински постапки против 110 полициски службеници и поднела десет кривични пријави против лица вработени во Министерството за внатрешни работи за сторени кривични дела, меѓу кои и за “злоупотреба на службената должност”, “измама” и “малтретирање во вршење на службата”.

Процедури за лишување од слобода и постапување со задржаните лица

Согласно Законот за кривична постапка, судијата е должен да издаде налог за апсење и задржување на осомничениот врз основа на одредени докази, а полицијата генерално го почитува ваквиот законски услов. Според законот, обвинителството е должно, задржаното лице да го изведе пред судија во рок од 24 часа од лишувањето од слобода. На барање на надлежниот обвинител, судијата на претходна постапка може да нареди задржување на осомниченото лице, најмногу до 72 часа пред првичното излегување пред судот. Генерално, полицијата се придржува кон овие процедури. Вообичаено, надлежните власти навремено ги информираат задржаните лица за обвиненијата што им се ставаат на товар. Пред подигнување на обвинителен акт, притворот може да трае најмногу 180 дена. Откако ќе биде подигнато формално обвинение, притворот за време на судење може да трае најмногу две години.

Во најголемиот број случаи, судовите го почитуваат законот во делот на процедурата за одредување притвор. Селективноста и недоволната транспарентност во работата на судовите, при оценувањето на барањата за предсудски притвор и притвор за обвинетите лица во текот на судскиот процес се од проблематична природа. Според одредени судски извори, во периодот од 2012 до 2016 година, основниот суд Скопје 1, инаку главен кривичен суд во земјата, одобрил 99% од барањата за одредување притвор, поднесени од Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција. Истовремено, судовите го одбија најголемиот дел од сличните барања за одредување притвор и други мерки за обезбедување присуство на обвинетите, поднесени од страна на Специјалното јавно обвинителство. Одобрени беа само четири од вкупно 23 барања за одредување притвор, поднесени од Специјалното јавно обвинителство. Едно од овие барања беше одбиено по контроверзната одлука за амнестија на Претседателот Иванов, донесена на 12 април, додека во останатите три случаи беше изречена наредба за домашен притвор. Во два од овие случаи, притворот не беше продолжен, а во третиот случај, притворот беше првично продолжен, а подоцна по жалба и целосно укинат. Покрај ова, судовите одбија и 18 барања за мерки на претпазливост поднесени од Специјалното јавно обвинителство, меѓу кои и за мерките на домашен притвор и одземање патна исправа. Освен тоа, судовите понекогаш не даваа соодветно оправдување, односно образложение за продолжувањето, замената или укинувањето на предсудскиот притвор.

Во државата постои систем на гаранција за обезбедување присуство на обвинетиот. Согласно законот, обвинетите имаат право да комуницираат со адвокат по сопствен избор, меѓутоа, надлежните државни органи не секогаш ги информираат задржаните лица за ова нивно право на најсоодветен начин и понекогаш не им дозволуваат да се консултираат со адвокат, пред првичното изведување пред судија на претходна постапка. Сиромашните лица што се задржани или се наоѓаат во притвор, имаат право на адвокат по службена должност назначен од државата и

генерално, надлежните органи го почитуваат ова право. Вообичаено, судиите им дозволуваат на адвокатите да ги посетат своите клиенти во притвор. Постојат извештаи според кои, полицијата има повикувано осомничени лица и сведоци во полициските станици на “информативни разговори”, без да ги запознае со нивните права и без присуство на правен застапник. Во државата не се практикува притворање на лица со целосна забрана за надворешна комуникација, меѓутоа, осомничените лица понекогаш се држат во домашен притвор.

Во периодот помеѓу април и јули, неколку лидери на големите протести против власта беа обвинети за “учество во толпа што ќе изврши кривично дело”. Иако за нив беше одреден првичен притвор во времетраење од осум дена, како што тоа е предвидено со законот, за неколку од осомничените во овие случаи, притворот беше продолжуван во неколку наврати за по 30 дена. На пример, Здравко Савески и Владимир Куновски од политичката партија Левица беа лишени од слобода на 25 април, откако претходно биле повикани на службен разговор во полициската станица “Пролет”. После речиси два месеца домашен притвор, на 10 јуни, Савески и Куновски беа пуштени на слобода. Според обвинителството, за Савески и Куновски постојат видео снимки како доказ за нивното учество во вандализирањето на Народната канцеларија на Претседателот Иванов од 13 април. Од тие причини, подоцна им бил одреден домашен притвор. На 10 јуни, судот го одобрил барањето за укинување на притворот поднесен од нивните адвокати и им наредил на Савески и Куновски да ги предадат нивните пасоши, како мерка на претпазливост и обезбедување на нивното присуство во понатамошната постапка. На 6 јули, судот им ги вратил патните исправи на Савески и Куновски, меѓутоа, два месеци подоцна, Министерството за внатрешни работи го спречило Савески во неговиот обид да отпатува во странство, со образложение дека Министерството сè уште нема добиено званично известување од судот, за укинувањето на претходно изречената забрана за напуштање на земјата. Судот првично го закажа нивното судење за 15 септември, меѓутоа, судењето се одложуваше неколкупати, затоа што судечкиот судија немаше добиено точна проценка за предизвиканата штета врз Народната канцеларија на Претседателот. На крајот на годината сè уште се очекуваше да продолжат судските постапки против овие две лица.

Можност на задржаните лица да ја оспорат законитоста на притворот пред судовите: Осомничените лица лишени од слобода, нивните бранители и блиските членови на семејството, можат да поднесуваат барања до судот за преиспитување на законитоста на притворот или да бараат судска одлука за укинување на притворот, а во случај на незаконски притвор, имаат право да бараат и надомест на штета.

д. Повреда на правото на правично и јавно судење

Уставот предвидува постоење на “самостојно и независно” судство, поддржано од независен и самостоен Судски совет. Сепак, судството не успева да ја докаже својата независност и непристрасност, имајќи

предвид дека судиите се подложни на политички притисоци и корупција. Се чини како исходот на многу од судските процеси да е однапред дефиниран, особено во случаите кога станува збор за обвинети чии ставови или активности се спротивставени на власта. Несоодветното финансирање на правосудниот систем и понатаму има негативен ефект врз функционирањето на судовите и нивната ефективност. Одреден број службени лица од правосудството, ја обвинуваат владата дека ги користи своите буџетски овластувања за да врши контрола врз судството.

Според годишниот извештај на Народниот правобранител за 2015 година, втората најголема група поднесени претставки од граѓаните до канцеларијата на Народниот правобранител (или 19.3 проценти од вкупниот број), се однесуваат на работата на правосудните органи. Во извештајот се наведува дека луѓето се жалат на долгите судски процеси, пристрасност, селективна правда и надворешни притисоци врз судиите. Според податоците, значителен дел од судскиот буџет всушност се троши за плаќање отштети, поради повреди на правото на граѓаните на судење во разумен рок. Во извештајот се посочува, дека понекогаш има значителни одложувања во носењето на судските пресуди, поради слабости во административното работење на судовите и пречекорување на законски предвидените рокови за изготвување на писмените пресуди од страна на судиите. Првичните анализи на Народниот правобранител укажуваат дека ситуацијата во однос на ова прашање се влошила во текот на годината.

Во својот извештај од месец јуни 2015 година, Експертската група на Европската комисија наведува дека од “неколку извори” можело да се слушне, “дека се чувствува атмосфера на притисок и несигурност меѓу судиите. Голем број од судиите веруваат дека професионалниот напредок во судската кариера е резервиран само за оние судии, кои носат одлуки во полза на политичкиот естаблишмент.” Исто така, во извештајот се наведува и дека, иако постојат стриктни правила во однос на распределбата на судските предмети меѓу судиите, преку воведувањето на електронскиот систем за управување со предмети, сè уште постојат убедувања дека правилата не се почитуваат секогаш и дека постојат начини, со кои може да се заобиколи електронскиот систем. Во својот годишен Извештај за напредокот на земјата, Европската комисија посочува наводни случаи на директно мешање на судската власт во функционирањето на Автоматизираниот информатички систем за управување со судските предмети, во обид за назначување на конкретни судии што би постапувале по одредени предмети иницирани од страна на Специјалниот јавен обвинител.

Во еден од примерите на можно политичко влијание врз назначувањето на судиите, на почетокот од месец септември, Судскиот совет избра 28 нови судии, при што, мнозинството од нив се сметаа како приврзаници на владејачката пратија ВМРО-ДПМНЕ и истите беа поставени како судии во Врховниот суд, Управниот суд, апелационите судови во Скопје, Битола и Штип, како и во неколку основни судови, вклучувајќи ги и кривичниот и

граѓанскиот суд во Скопје, кои се најголеми судови од овој вид во државата. Правните експерти и аналитичари тврдат дека приврзаниците на ВМРО-ДПМНЕ доминираат во Судскиот совет и дека партијата врши политичко влијание врз изборот и назначувањето на судиите. Според тврдењата на експертите, изборот на овие приврзаници кон власта, во периодот токму пред одржувањето на општите парламентарни избори, е насочено кон зголемување на поддршката за време на изборите и поставување на лојални судии, во случај доколку Специјалното јавно обвинителство започне со поднесување кривични обвиненија против членовите на оваа политичка партија. Исто така, според наводите на Синдикатот на управата и правосудните органи, меѓу лицата што се унапредени од страна на Судскиот совет има и судии што вршеле заплашување на членовите на Синдикатот, за време на штрајкот на вработените во правосудните органи, во периодот од месец мај до јули, заканувајќи им се со дисциплински казни или откази од работното место. Според мислењето на Синдикатот, ваквата меѓусебна поврзаност на настаните била причина за убедувањето дека напредокот во кариерата на одредени судии, претставува награда за нивното однесување и постапки за време на штрајкот.

Во текот на годината, јавно ја изразија својата загриженост за сè повидливата политичка манипулација во однос на распоредувањето на судиите, особено во однос на судските предмети на Специјалното јавно обвинителство. На крајот на месец април, претседателот на Основниот суд Скопје 1, судијата Владимир Панчевски назначи двајца нови судии во Одделот за судење предмети од организиран криминал и корупција, во постапка, која многу од политичките и правни аналитичари ја оценија како постапка под сомнителни околности, затоа што ниту еден од нив не поседуваше доволно стаж и претходно искуство на судската функција, за да се оправда нивното назначување. Обајцата судии потоа беа назначени да судат во предмети иницирани од страна на канцеларијата на Специјалното јавно обвинителство, кое побара нивно изземање поради постоење на наводен конфликт на интереси, но, барањето беше одбиено (погледнете го Поглавјето 4).

Снимките од следените телефонски разговори што во месец февруари 2015 година ги објави опозициската политичка партија СДСМ, наводно го откриваат несоодветното влијание што извршната власт го вршела врз судството (погледнете ја точката 1.ѓ.). Постојат повеќе снимени разговори, во кои станува збор за обидите на претставниците од извршната власт, да влијаат врз процесот на назначување нови судии и за начинот на кој судиите ги добиваат новите функции со подмитување. На пример, судијката Лидија Тупанчевска Петровска, инаку една од судиите што беа назначени да постапуваат по првите обвинителни предмети на Специјалното јавно обвинителство, беше спомната во еден од незаконски прислушуваните разговори, како судија кој наводно ја обезбедил судската функција преку купување скап накит за Претседателот на Врховниот суд, судијката Лидија Неделкова.

Во извештајот од месец јуни 2015 година на Експертската група на Европската комисија, беше укажано и на загриженоста во врска со праведноста на осудителната пресуда за Звонко Костовски, како еден од обвинетите во таканаречениот случај “Пуч”. Костовски, инаку вработен како инженер во Управата за безбедност и контраразузнавање во рамки на Министерството за внатрешни работи, ја призна вината за делото шпионажа и незаконско снимање и беше осуден на тригодишна затворска казна. Според изјавата на Костовски, тој вршел прислушување и снимање на компромитирачки телефонски разговори за потребите на лидерот на опозициската политичка партија СДСМ, кои подоцна би се употребиле да се уцени и принуди премиерот Никола Груевски да ја вклучи СДСМ во Владата. Во извештајот, експертската група ја изрази својата загриженост во однос на прашањето, дали и до колкав степен, фактичката состојба во предметот навистина може да го објасни таквото признание на делото и прашањето, дали малата казна што ја изрече судијата, можеби претставува награда за учество во прикривањето на евентуалната вмешаност во случајот на други лица. Во месец октомври, Специјалното јавно обвинителство поднесе барање до Врховниот суд за вонредно преиспитување на постигнатата спогодба за вина и пресудата во случајот Костовски. До крајот на годината, Врховниот суд сè уште немаше донесено одлука во врска со ова барање.

Судски постапки

Уставот и законите го гарантираат правото на правично судење, меѓутоа, ова право често е загрозено преку мешањето на политиката во работата на правосудните органи и назначувањето на судската функција.

Во месец јули 2015 година стапи во сила нов закон, кој ги содржи најновите упатства во однос на одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казната, како обид за решавање на проблемот на неусогласената казнена политика на различните судови. Во текот на годината, правните аналитичари ја изразуваа својата загриженост, тврдејќи дека новиот закон сериозно го ограничува дискреционото право на судиите за изрекување казни според фактичката состојба во секој поединечен предмет и дека ја зголемува моќта на обвинителите и нивната можност да влијаат врз изречените казни.

Согласно законот, секое обвинето лице се смета за невино, сè додека не биде докажана неговата вина. Обвинетите имаат право да бидат навремено и детално информирани за обвинението против нив (со обезбеден бесплатен преведувач, доколку за тоа има потреба), меѓутоа, надлежните органи секогаш не го почитуваат ова нивно право. Иако, генерално, судењата се отворени за јавноста, истите многу често се одложуваат.

Согласно законот, на обвинетите и нивните адвокати треба да им се обезбеди пристап до сите докази со кои располага обвинителството. Сепак, според наводите на адвокатите на одбрана, во одредени случаи,

доказите од обвинителството не ги добиваат навреме, што ги оневозможува да обезбедат квалитетна одбрана за своите клиенти. Бранителот на неколкумина осомничени во предметот “Диво насеље” во Куманово, инаку контроверзен случај што предизвика големо внимание кај јавноста, а е поврзан со огнената престрелка што се случи во месец мај 2015 година и заврши со десет човечки жртви од вооружената група и осум починати полициски службеници, јавно се жалеше дека не му е овозможен пристап до клучните докази со кои располага обвинителството.

Адвокатите на одбрана и активистите за заштита на човековите права, тврдат дека исклучувањето на јавноста од одредени судски процеси што се од голем интерес за јавноста, поради наводна заштита на доверливоста на одредени категории сведоци, како и на доказите обезбедени преку прислушување на телефонските разговори по судски налог, ги намалува транспарентноста на постапката и довербата на јавноста во судскиот систем, особено меѓу етничкото албанско население. Одбраната во кумановскиот случај, каде постапката во најголем дел се одвиваше во отсуство на јавноста, постојано го потенцираше и говореше за ова загрижувачко прашање.

За одредени кривични и граѓански предмети, судските совети се состојат од три до пет поединци, на чело со професионален судија. Постојат случаи во кои, надлежните власти не им обезбедиле доволно време и можности на обвинетите да ја подготват својата одбрана. Обвинетите имаат право да ги испитуваат сведоците и да изведуваат докази во своја полза. Обвинетите не смеат да бидат принудувани да сведочат или да признаат вина. Обвинителството и обвинетите имаат право да ги обжалуваат судските пресуди.

Политички затвореници и притворени лица

Во текот на годината имаше одредени тврдења, дека постојат лица што биле кривично гонети и осудени на казна затвор од политички причини.

На 12 април, српските власти го лишија од слобода контроверзниот новинар Зоран Божиновски и ја одобрија неговата екстрадиција во Македонија, постапувајќи по налогот за негово апсење издаден од Интерпол, како осомничено лице за криминално здружување, шпионажа и изнуда, поради наводите дека тој бил дел од шпионска група која работи во полза на странска држава. Според извештаите, Божиновски заминал во Србија затоа што бил загрижен за својата лична безбедност, по објавувањето на написите во кои ја критикувал Владата, владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ и поранешниот премиер Никола Груевски. Српските власти го уапсија во 2013 година, а потоа го пуштија на слобода.

На 18 јули, Јавниот обвинител за организиран криминал и корупција поднесе нов обвинителен акт против Божиновски. Подоцна, неговото закажано судење беше одложено, откако судечкиот судија во конкретниот

предмет побара да биде изземен. На 14 септември, Божиновски започна да штрајкува со глад, одбивајќи храна и вода. Според извештаите, тој двапати дневно добивал соодветен интравенозен третман. Адвокатот на одбраната на Божиновски и Народниот правобранител изјавија дека за неговиот штрајк со глад дознале дури на 22 септември. На својот адвокат тој наводно му рекол дека протестира поради шестмесечното одлагање на неговото судење и дека е подготвен да умре во затворот. На 28 септември, Божиновски го прекина штрајкот со глад, откако судот објави дека неговото судење ќе продолжи на 19 октомври. Здружението на новинари на Република Македонија (ЗНМ) и Европската федерација на новинари побараа тој да биде пуштен на слобода. Судскиот процес против Божиновски започна на 10 ноември и на крајот на годината сè уште не беше завршен.

Во месец ноември, судот на неодредено време го одложи судењето во таканаречениот предмет “Пуч”, во врска со неовластеното следење и снимање на комуникации од страна на владините разузнавачки служби во периодот помеѓу 2008 и 2015 година. Судијата Љубинка Башевска, во својство на Претседател на судскиот совет од петмина што требаше да го суди овој предмет, како причина за одложувањето го наведе фактот што двајца од ново назначените судии поротници го немаат обезбедено задолжителниот безбедносен сертификат. Во овој предмет, лидерот на опозицијата Зоран Заев и уште четири лица се обвинети за шпионажа и насилство против државни службени лица, а во врска со аферата со незаконското прислушување. Судењето се одлагаше неколкупати, меѓу другото и во моментот кога судот одлучи да не го повика поранешниот премиер и сегашен лидер на политичката партија ВМРО-ДПМНЕ Никола Груевски, и покрај фактот што всушност тој беше единствениот сведок против Заев.

Граѓански судски постапки и правни лекови

Граѓаните имаат пристап до судовите и можност за поведување постапки за надомест на штета, поради повреди на нивните граѓански права. Поединците можат да поведуваат постапки за повреда на човековите права пред кривичните, граѓанските или управните судови, како и пред Уставниот суд, во зависност од видот на повредата на човековите права во конкретниот случај и сторителот на наводната повреда. Граѓаните имаат право и на жалба против сите негативни пресуди. Законот им го гарантира на граѓаните правото на благовремено одлучување по нивните предмети и обезбедува законска основа за поднесување жалби до Врховниот суд, за евентуалното прекумерно одлагање на судските постапки. Вообичаено, владините органи и тела ги почитуваат одлуките на домашните судови во граѓанските постапки. Откако ќе ги исцрпат сите други домашни правни лекови, за сите повреди на Европската конвенција за човекови права од страна на државата, граѓаните имаат право да поднесат жалба до Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) во Стразбур.

Годишниот извештај на Народниот правобранител за 2015 година ги посочува континуираните проблеми во врска со правото на судење во разумен рок. Според овој извештај, долготрајните постапки пред граѓанските и управните судови, како и незадоволувачката пракса на извршување на граѓанските пресуди, резултираат со повреди на правата на граѓаните.

ѓ. Неосновано мешање во приватноста, семејството, домот или преписката

Ваквите постапки се забранети со закон, меѓутоа, постојат извештаи според кои, во текот на годината, власта не успеала да обезбеди целосно почитување на ваквата забрана.

Власта континуирано се обидуваше да се справи со последиците од откривањето на аферата за нашироко распространетото, незаконско телефонско прислушување, кое наводно повеќе години се одвивало во рамки на националната Управа за безбедност и контраразузнавање, што првично беше објавено од опозициската партија СДСМ во месец февруари 2015 година. Во јунскиот извештај на Експертската група на Европската комисија, неуспехот на Дирекцијата за заштита на личните податоци, како агенција задолжена за надзор врз начинот со кој владините органи и тела постапуваат со личните информации на граѓаните, да биде поактивно вклучена во истрагите поврзани со аферата со незаконското прислушување, беше оценет како “загрижувачки”. Поконкретно, Експертската група ја критикуваше неактивноста на Дирекцијата и отсуството на мерки во врска со “очигледниот недостаток на заштита на личните податоци, потенцијалната несоодветна и неконтролирана регистрација на телефонските броеви, како и кршењето на правото на приватност, преку можно неовластено следење на комуникациите.”

Во месец мај, по скратена постапка, владејачката коалиција донесе измени и дополнувања на Законот за заштита на приватноста, со кои се забранува поседувањето, обработката и објавувањето на било какви содржини, вклучувајќи и снимки од прислушувани разговори, со кои се повредува правото на приватност во однос на личниот или семејниот живот. Исто така, овие измени и дополнувања што требаше да влезат во сила во месец јули 2017 година, ја забрануваат употребата на такви материјали во текот на изборни кампањи или за други политички цели.

Лустрацијата – односно процесот на јавна идентификација на лицата што соработувале со тајните служби во текот на комунистичката ера и воведувањето забрана да вршат јавни функции или да уживаат било какви државни поволности – и понатаму остана тема на политичка расправа. Во месец август 2015 година, Собранието усвои закон со кој се укинува лустрацијата, а на Комисијата за верификација на фактите ѝ се забранува да отвора било какви нови предмети по завршувањето на месец август 2015 година. Со Законот, на Комисијата ѝ беше дадена уште една година, за да ја заврши работата по предметите што се веќе започнати.

Еден од поистакнатите случаи на лустрација е оној на Трендафил Ивановски, поранешен Претседател на Уставниот суд и првиот човек што мина низ постапката за лустрација. Во месец јануари, Европскиот суд за човекови права донесе пресуда според која, постапката против Ивановски значела повреда на правото за почитување на приватниот и семејниот живот, гарантирано со Европската конвенција за човекови права. Со пресудата, државата беше задолжена да му исплати на Ивановски надомест на штета во износ од 5,350 Евра. До крајот на годината, Уставниот суд веќе имаше поништено најмалку 40 одлуки за лустрација поради повреди на начелото за правично судење, со што се отвори можноста, засегнатите лица да поднесуваат тужби за надомест на штета против државата.

Поглавје 2. Почитување на граѓанските слободи, вклучувајќи го следново:

а. Слобода на говор и медиумска слобода

Слободата на говорот и на медиумите е предвидена со Уставот, меѓутоа, притисокот врз медиумите од страна на власта и понатаму претставува проблем. Во текот на годината слушнавме повеќе тврдења, според кои, власта наводно врши селективно кривично гонење на опозицијата и некои медиумски личности и се меша во одредени судски постапки за клевета, иницирани од страна на високо рангирани владини функционери. Организацијата Репортери без граници, во својство на заштитник и контролор на меѓународниот медиумски простор, забележи опаѓање на медиумската слобода во текот на годината, особено во врска со владината распределба на државните средства за рекламирање, со цел, да се воспостави контрола над медиумите. Меѓународната организација за заштита на човековите права “Фридом хаус” имаше слични заклучоци, оценувајќи дека во медиумскиот простор во земјата “нема слобода”.

Голем број од членовите на медиумската заедница, вклучувајќи го и Здружението на новинари на Македонија, постојано ја обвинуваат власта за непочитување на слободата на говорот и медиумите. Во една серија извештаи за следењето на состојбите во медиумската сфера од почетокот на годината, како дел од програмата за Мониторинг на демократијата во Македонија на Институтот за комуникациски студии, се наведува дека четири од вкупно петте национални телевизиски куќи (Сител, Канал 5, Алфа и МТВ 1) вршат синхронизација на своето известување во полза на ВМРО-ДПМНЕ. Тоа го правеле преку потенцирање на проектите и достигнувањата на политичката партија во рамки на известувањето и давање поддршка за нападите на политичката партија врз Специјалното јавно обвинителство. Во извештаите од мониторингот се посочува и на високата зачестеност на конвергенција во уредувачките политики на овие четири медиумски куќи, што според нив, претставува индикатор за постоење на координација во однос на испраќањето пораки во поддршка на агендата на владејачката партија.

Слобода на говор и јавно изразување: Законот забранува секаков говор, со кој се поттикнува национална, верска или етничка омраза и предвидува соодветни казни за повредите на оваа забрана. Луѓето имаат право да ја критикуваат власта јавно или во приватното опкружување. Иако во најголем дел, медиумските рекламни кампањи на Владата беа прекинати во текот на летото 2015 година, сепак, постојат извештаи според кои, власта се обидела да ги спречи јавните критики преку медиумите, насочувајќи ги финансиските средства наменети за рекламирање на своите политички активности кон одредени медиумски куќи, кои ја поддржуваат владата.

На 20 јули беше постигната спогодба меѓу четирите најголеми политички партии во земјата, за формирање на привремената Комисија за следење на медиумското претставување пред изборите, составена од пет члена, задолжена за контрола на придржувањето кон одредбите од Изборниот законик што се однесуваат на работата на медиумите. Во месец септември, Комисијата утврди дека јавниот радиодифузен сервис Македонска радио телевизија (МРТ) го прекршил Изборниот законик, со тоа што емитувал владини реклами во периодот помеѓу 2 и 5 септември, што е оценето како бесплатно политичко рекламирање на владејачката партија. Со рекламите се вршела промоција на различни владини програми, меѓу другото и во сферата на вработувањето, образованието и забавата. Како одговор на решителноста на Комисијата и по нејзино барање, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги поведе прекршочна постапка против МРТ, барајќи од судот да изрече предупредување, што е најниската предвидена казна.

На крајот на месец септември, привремената Комисија гласаше и за поведување прекршочна постапка против телевизиските куќи Сител и ТВ Нова, поради неурамнотеженото известување во полза на ВМРО-ДПМНЕ, што претставува повреда на Изборниот законик. Членовите на Комисијата од ВМРО-ДПМНЕ и провладината Македонска асоцијација на новинари ја критикуваа ваквата одлука, тврдејќи дека користената методологија се заснова врз субјективна анализа што може да доведе до цензура.

Слобода на печатот и медиумска слобода: Најголемиот дел од националните медиуми се во сопственост на поединци или организации што се чинат блиски до власта. Според извештајот на Здружението на новинари на Македонија од месец јуни, насловен како *Преглед на состојбата со медиумите во Македонија*, околу 200 медиумски куќи се натпреваруваат на еден мал, изобличен пазар, каде нивниот финансиски опстанок зависи од нивната способност за адаптација кон владејачките партии и големите деловни компании и нивните политички врски. Различни мислења без експлицитни ограничувања, можеа да се слушнат и видат само на еден ограничен број независни медиуми. Самите медиумски куќи и начинот на нивно известување и понатаму се поделени според етничката и политичка припадност. Законите со кои се забранува било каков говор со кој се поттикнува национална, верска и етничка

омраза ги опфаќаат и печатените и електронските медиуми, како и книгоиздателската дејност и електронските весници и списанија.

Многу од националните медиуми ретко ја критикуваа власта. Имајќи предвид дека Владата традиционално е еден од најголемите медиумски огласувачи во земјата, многу од медиумските куќи беа финансиски зависни од тие средства и затоа се најдоа под притисок да избегнуваат било каква критика на власта. Во извештајот за остварениот напредок на Република Македонија за 2015 година, Европската комисија посочува дека владиното рекламирање е најголемиот поединечен извор на финансирање на работата на медиумските куќи и врши големо влијание врз медиумскиот пазар, како на национално, така и на локално ниво. Постојат веродостојни извори на информации, според кои, Владата на овој начин всушност го злоупотребила своето присуство и моќ на медиумскиот пазар. Во текот на летото 2015 година, власта го прекина трошењето на државни средства за званично рекламирање, меѓутоа, оваа мерка не се однесуваше на сите јавни институции или на приватните институции поврзани со ВМРО-ДПМНЕ. Владата нема презентирано релевантни податоци во врска со трошоците за официјално владино рекламирање уште од 2014 година, вклучувајќи и податоци за потрошените средства за таа цел, содржината на рекламите, примателите на средствата потрошени за реклама или информации во однос на критериумите за избор на најповолните радиодифузни претпријатија за огласување.

Според јунскиот извештај на Експертската група на Европската комисија, медиумското опкружување не им овозможува на новинарите да ја вршат својата работа на професионален начин и без страв. Според медиумските експерти, станува збор за медиумското опкружување, кое создава ефект на несигурност, затоа што заплашувањето, отсуството на добри работни услови за новинарите и финансиската нестабилност на медиумските куќи, ги прави ранливи на притисоци од власта и зависни од нејзиното рекламирање. Според експертите, медиумската сфера е зафатена од атмосфера на страв, која поттикнува самоцензура. Како реакција на сериозната загриженост поради селективното информирање и недостатокот на независност во уредувачката политика кај јавниот информативен сервис, односно кај Македонската радио телевизија (МРТ), на 20 јули, лидерите на четирите најголеми политички партии се договорија, опозициската партија СДСМ да го назначи главниот уредник на информативната програма на првиот канал на МРТ, МТВ 1, со мандат до последниот ден од изборите на 11 декември.

Насилство и вознемирување: Новинарите се жалеа дека се мета на притисоци за прифаќање на провладините ставови, под закана за можно губење на работните места. Неколку новинари се пожалија дека наводно биле цел на закани и заплашување, меѓу другото и од страна на владини функционери.

МАКЕДОНИЈА

Во месец јуни, Управниот суд ја поништи одлуката на Комисијата за верификација на фактите со која Јадранка Костова, главен уредник на независниот неделник *Фокус*, беше прогласена за соработник на поранешните тајни служби во текот на 1990-те години, во времето кога таа работела како новинар во МРТ. Како и во некои други случаи, Управниот суд заклучи дека во постапката пред Комисијата, било повредено нејзиното право на правично сослушување, затоа што не ѝ била дадена шанса да се брани. Првичната одлука на Комисијата значела дека таа не може да се кандидира или да биде избрана како вршител на јавна служба. Костова тврдеше дека била селективно избрана за лустрација, како одмазда поради критичкиот став на неделникот *Фокус* кон власта.

Санта Аргирова, привремениот главен уредник на информативната програма на МТВ1, назначена од опозицијата во периодот пред изборите, се жалеше на постојан притисок од страна на владините приврзаници, уште од самиот почеток кога четирите најголеми политички партии дадоа согласност за нејзиното назначување на 31 август. На 20 септември, провладиниот интернет портал *Република* го објави целосниот немонтиран материјал од интервјуто на Специјалниот јавен обвинител Катица Јанева за МТВ1 од претходната вечер, во кој се чини дека обвинителката Јанева не се претставува во најдобро светло. Од *Република* изјавија дека снимката ја добиле од анонимен извор. Управниот одбор на МРТ ја обвини Аргирова за неусогласеноста на конечното интервју и немонтираниот материјал, тврдејќи дека таа постапила без соодветна претходна подготвеност, непрофесионално и без дозвола на Одборот за снимање и емитување на интервјуто. Според мислењето на Аргирова, објавувањето на сировиот материјал од разговорот од страна на *Република*, претставува повреда на медиумските етички правила и закана за интегритетот на медиумите и побара од јавното радиодифузно претпријатие да го испита целиот инцидент, со цел, да се избегнат слични ситуации во иднина.

Во месец јуни, Здружението на новинари на Македонија објави извештај под наслов *Случаи на повреда на правата на новинарите и реакции на институциите во Македонија*. Во извештајот се посочени повеќе од 30 различни инциденти на насилно однесување на претставници на јавни институции против новинарите. Овие инциденти вклучуваат случаи на физички напади, смртни закани и одземање/уништување на професионалната новинарска опрема.

Во текот на годината, во повеќе различни инциденти, претставниците на печатените и електронските медиуми беа цел на физички напади и обиди да се спречат во известувањето за тековните протести. На пример, на 21 и 22 април, приврзаниците на провладиното Граѓанско движење за одбрана на Македонија нападнаа еден снимател и еден новинар, кои во живо известуваа од протестите против градоначалникот на Битола Владимир Талески. Полицијата интервенирала во обид да го прекине овој напад од 22 април, меѓутоа, сторителите не беа лишени од слобода и обвинети. На

17 април, една група антивладини демонстранти ги опустоши и вандализира канцелариите на радиото Слободна Македонија.

Во Штип, новинарката на радиото Канал 77 Вања Мицевска пријави дека приврзаниците на ГДОМ ја вознемирувале и ѝ се заканувале, додека таа се обидувала да известува за еден од нивните протести, одржан на почетокот од месец мај. Таа го пријавила настанот во полиција, меѓутоа, и покрај тоа што ја дала на увид својата новинарска легитимација, добила совет да го напушти градот.

Покрај чиновите на насилство и вознемирување, постојат и веродостојни извештаи за новинари што се соочиле и со друг вид пречки во нивните обиди да ја информираат јавноста за најновите вести и настани. На пример, на 4 април, градоначалникот му наредил на еден новинар од Берово да ја напушти седницата на општинскиот совет од која што известувал. Подоцна, откако бил избркан од седницата, истиот новинар поднел пријава поради оштетување на неговото возило.

Цензура и содржински ограничувања: Постојат информации дека власта вршела притисок врз новинарите за самоцензура. Според тврдењата на новинарите, мешањето од страна на владините службеници, било далеку поголемо кога покривале теми што се од чувствителна природа за власта. Вработените во медиумите во приватна сопственост, тврдат дека редовно добиваат телефонски повици од највисоките нивоа во власта, со насоки за содржината и начинот на кој треба да информираат во врска со одредени политички прашања и теми.

Законски одредби за навреда и клевета: На лицата осудени за навреда и клевета им се изрекуваат парични казни, врз основа на предизвиканата нематеријална штета врз честа и угледот на оштетениот. Некои од медиумските уредници и сопственици ја изразија својата загриженост, дека таквите високи казни можат да предизвикаат дополнителна самоцензура. Постојат тврдења дека власта го користи законот, како средство за таргетирање на своите политички противници.

Според податоците на Здружението на новинари на Македонија, во месец октомври пред судовите се воделе 35 постапки за навреда или клевета против новинари. Претходно, за периодот од месец октомври 2014 до месец октомври 2015 година, ЗНМ имаше податок за 39 поднесени судски тужби за навреда или клевета против новинари. Во текот на 2016 година донесени се пресуди во само осум од овие предмети, при што во седум од нив, судот ги отфрлил тужбите, а во осмиот случај само делумно ги прифатил тужбените барања. Податоците во врска со тековните судски предмети од претходните години не беа целосни.

Во месец октомври, коалицискиот владин партнер од албанскиот политички блок ДУИ, поднесе тужба против дневниот весник “Лајм” и неговиот главен уредник Исен Салиу, “поради инсинуации за наводно сторен криминал од страна на тужителот, во времето додека партијата

беше во коалиција со ВМРО-ДПМНЕ.” Партијата барала надомест на штета во износ од 25,000 Евра (\$27,500), наводно предизвикана со текстот од насловната страна на весникот под наслов “Немојте да бидете како ДУИ” од 3 февруари. Според претставниците од оваа партија, текстот содржел клевети против партијата. На крајот на годината овој случај сè уште ја очекуваше својата судска разврска.

Слобода на Интернетот

Власта не вршеше никакви ограничувања или попречувања на пристапот до интернет, ниту пак ја цензурираше расположливата содржина. Не постојат ниту официјални извештаи за евентуално следење на приватните електронски комуникации преку интернет од страна на владините агенции, без соодветно законско овластување. Меѓутоа, веднаш по аферата со прислушувањето во 2015 година, во јавноста беше нашироко распространето мислењето дека власта постојано врши следење на интернет сообраќајот. Ваквото уверување беше причина многу од граѓаните да започнат да ги користат апликациите за допишување што користат почетно и крајно шифрирање на пораките, како на пример Viber, WhatsApp, Facebook Messenger и Telegram. Според податоците на Државниот завод за статистика, 69.4 проценти од домаќинствата имале пристап до интернет во текот на првите три месеци од годината, што претставува зголемување во споредба со 68-те проценти во 2014 година.

Во месец јануари, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги усвои Методологија за мониторинг на изборното медиумско претставување преку радио и телевизиските програмски сервиси, но, не и преку интернет порталите, што како недостаток беше критикуван од страна на телевизиските и радио станиците. Според тврдењата на Агенцијата, иако со Изборниот законик усвоен во месец ноември 2015 година, таа меѓу другото е задолжена и за следење на работата на интернет порталите, никаде во тој закон или било кој друг закон, не постои конкретна дефиниција за “интернет портал” или пак опис на обемот на следење на таквите портали. Агенцијата тврдеше дека во земјата не постои ниту официјален регистар на интернет порталите, кој би ѝ помогнал да ги идентификува порталите што би требало да бидат предмет на следење. Во месец август, Агенцијата повторно одби да ги вклучи и интернет порталите во својата методологија за следење, повторно повикувајќи се на образложението дека не е јасно кои портали би требало да бидат предмет на мониторинг. Од Агенцијата изјавуваа и дека не можат да пронајдат примери за мониторинг на интернет порталите од страна на некои други регулаторни тела било каде во Европа. Неколку медиумски здруженија, вклучувајќи ги и ЗНМ, Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници и Советот за етика во медиумите, го изразија својот став дека евентуалната регулација на интернет порталите би можело да има негативно влијание врз слободата на изразувањето и да ја зголеми способноста на власта да врши влијание и контрола врз медиумите. Мониторингот на интернет порталите

не беше вклучен во конечната методологија што Агенцијата ја усвои во месец август.

Академска слобода и културни настани

Во текот на годината немаше никакви владини ограничувања во однос на академската слобода или културните настани. Сепак, имаше неколку инциденти во кои членови на ВМРО-ДПМНЕ се мешаа во работата на одредени високо образовни институции, наводно од политички причини.

На 30 јуни, членовите на Студентскиот парламент на универзитетот Свети Кирил и Методиј во Скопје, во придружба на други лица за кои беше потврдено дека се членови на ВМРО-ДПМНЕ и не се студенти, насила влегоа на Правниот факултет и се вмешаа во изворите за нов Претседател на Студентскиот парламент. Овие луѓе ги одзеле гласачките кутии и заедно со нив се заклучиле во канцелариите на Студентскиот парламент, што е спротивно на статутот на организацијата, кој предвидува броењето на гласовите да се врши на самите гласачки места. Припадниците на полициската Единица за брзо распоредување пристигнаа на лице место со оклопни транспортери и употребија сила за да ги запрат демонстрантите од неформалната студентска организација Студентски пленум и да им овозможат на другите членови на Студентскиот парламент да пристигнат со други гласачки кутии. Полицијата го блокираше влезот во канцелариите на Студентскиот парламент во текот на останатиот дел од ноќта, во која имаше уште неколку насилни судири, вклучувајќи и физички напади и присилно отстранување на лица. Рано утрото на 1 јули, Студентскиот парламент го прогласи победникот и тврдеше дека на гласање излегле 5,264 студенти гласачи, иако, според оценките на изборните набљудувачи од студентскиот пленум, излезноста била многу пониска. На почетокот на месец јули, на Универзитетот се одржа итна седница и се формираше комисија задолжена да ги разгледа случувањата во врска со студентските избори. До крајот на годината немаше информација дали оваа Комисија воопшто одржала некој состанок.

б. Слобода на мирно собирање и здружување

Слобода на собирање

Законот ја гарантира слободата на собирање. Во најголем дел, власта го почитуваше ова право, меѓутоа, постојат информации за наводно мешање на власта во одредени случаи.

Најзначајните протести во текот на годината беа организирани од активистите на граѓанското движење “Протестирам”, како реакција на контроверзната одлука на Претседателот Иванов од 12 април, за аболиција на 56 лица поврзани со аферата на незаконското прислушување. Во текот на овие протести, подоцна именувани како “шарена револуција”, некои од демонстрантите беа спречени од страна на полицијата да го практикуваат своето право на слобода на собирање и

имаше случаи во кои дојде и до судири помеѓу полицијата и демонстрантите, што резултираше со физички повреди на обете страни. Полицијата повикуваше на разговор и задржа неколку од демонстрантите, вклучувајќи ги и претставниците од канцеларијата на Хелсиншкиот комитет во земјата (погледнете ја точката 1.г.).

Слобода на здружување

Слободата на здружување е загарантирана со закон и генерално, власта го почитуваше ова право.

в. Верска слобода

Погледнете го *Меѓународниот извештај за верските слободи* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/religiousfreedomreport/.

г. Слобода на движење, внатрешно раселени лица, заштита на бегалците и лицата без државјанство

Законите го гарантираат правото на слободно движење низ државата, патување во странство, иселување и враќање во татковината и општо земено, власта ги почитуваше овие права.

Злоупотреба на мигранти, бегалци и лица без државјанство: Илјадници мигранти континуирано минуваа низ земјата сè до 7 март, кога власта реши да ја затвори јужната државна граница со Грција, со цел, да го сопре приливот на мигранти, на тој начин прекинувајќи ја “западно балканската мигрантска рута”. До крајот на месец ноември, државните органи пресретнаа и вратија во Грција повеќе од 35.000 мигранти, кои се обидуваа да влезат во државата незаконски, а повеќе од 150 мигранти и бегалци останаа заробени на северниот и јужниот граничен премин со Србија и Грција.

Во текот на годината, полицијата беше обвинувана дека користи сила за да ги одбие обидите на мигрантите и барателите на азил за минување преку државната граница со Грција. Според известувањата на невладините организации и меѓународните медиумски куќи, на 10 април, полицијата употребила водени топови, шок бомби, солзавец и гумени куршуми против група од 500 мигранти насобрани долж границата со Грција, откако поголем број од нив се обиделе да ја прескокнат оградата долж границата меѓу двете земји и фрлале камења кон полициските службени лица. Постојат наводни тврдења дека полицијата ја минала границата со Грција во потера по оваа група мигранти. Според извештаите на организацијата “Доктори без граници”, по судирите со полицијата, тие обезбедиле медицински третман за 300 лица, вклучувајќи и 10 лица кои тврделе дека биле тепани од страна на полициските службеници, 40 лица што имале повреди од гумени куршуми и 200 лица, кои имале потешкотии

со дишењето откако против нив бил употребен солзавец. Власта ја потврди информацијата за делувањето на државните безбедносни сили, заедно со присутните полициски службеници од неколку држави членки на Европската унија, распоредени на јужната граница за да помогнат во справувањето со миграциската и бегалската криза, како и фактот дека бил употребен солзавец за растурање на насилната толпа од над 3.000 мигранти, меѓутоа, негираше дека биле употребени било какви други средства и мерки за контрола на немирите или пак физичка сила против мигрантите.

Државните органи соработуваа со Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР), Меѓународната организација за миграции и другите хуманитарни организации, во давањето заштита и помош на внатрешно раселените лица, бегалците, бегалците повратници, барателите на азил, лицата без државјанство и сите останати загрозени лица.

Патување во странство: Уставот ја штити слободата на движење и власта смее да го ограничи ова право, само кога истото е неопходно заради заштита на националната безбедност, водење кривични истраги или поради заштита на јавното здравје.

Во текот на годината, Народниот правобранител и Хелсиншкиот комитет добиваа поплаки, особено од страна на Ромите, дека одредени државни органи им го негирале правото на слободно движење и тоа само врз основа на нивната етничка, расна и/или верска припадност. Мора да се спомене дека бројот на овие поплаки беше помал во споредба со претходните години. Според власта, како одговор на барањата од ЕУ за намалување на бројот на баратели на азил што пристигнуваат во ЕУ од земјата, Министерството за внатрешни работи продолжи со спроведување на стратегијата за управување со границите, насочена кон ограничување на излезот од земјата за потенцијалните “лажни баратели на азил”. Стратегијата се состоеше од медиумска кампања, санкции за туристичките агенции што нудеа услуги за потенцијалните баратели на азил и профилирање на патниците на граничните премини. Како дел од овие напори, граничните власти го спречија излезот на неколку лица, повеќето од нив Роми, за кои државните органи се сомневале дека ќе бараат азил во Европската унија. На почетокот на месец ноември, Министерот за внатрешни работи го призна фактот дека пред судовите се водат 41 постапки за наводна дискриминација против Ромите, од страна на државните имиграциски органи. Тој подоцна издаде и упатства до соодветните државни органи, со цел, да се прекине со праксата на попречување на слободата на движење на граѓаните Роми на граничните премини.

Внатрешно раселени лица (ВРЛ)

Според владините податоци, 183 лица се и понатаму раселени како последица од внатрешниот конфликт во 2001 година, при што 27 од нив

живеат во колективните центри за сместување, а 156 се сместени кај згрижувачки семејства.

На 6 август, во огромното невреме со обилен дожд, што предизвика поплави и свлечишта на теренот, животот го загубија 22 лица, а повеќе од сто лица беа принудени да ги напуштат своите домови во Скопје и Тетово, при што мнозинството од нив и понатаму се раселени низ внатрешноста на земјата. Од нив, 35 лица беа сместени во колективните центри за сместување во Скопје, а речиси уште толку се сместени кај нивни роднини. Локалните медиуми пренесуваа изјави на лица од Скопје и Тетово, според кои власта не ја обезбедила неопходната помош на брз и ефикасен начин. Според некои од овие лица, државните органи не покажале особено чувство на итност при нудењето помош во областите со претежно албанско население.

Внатрешно раселените лица добија основна помош, воглавно преку Министерството за труд и социјална политика, меѓутоа, можностите за нивно вработување се многу ограничени, поради високата стапка на невработеност во земјата (официјално 24 проценти во второто тромесечје од годината).

Во текот на годината, власта ги храбреше ВРЛ да се вратат во своите домови во областите, кои според државните власти се сметаа за безбедни. Некои од ВРЛ и понатаму тврдеа дека владата не им обезбедува доволно соодветна поддршка за нивно враќање во домовите. Некои од внатрешно раселените лица од ромско потекло беа соочени со уште еден дополнителен предизвик, затоа што не поседуваат соодветна документација и не можат да го докажат своето станарско право, за имотите каде претходно престојувале.

Заштита на бегалците

Пристап до азил: Законот дава можност за давање азил или бегалски статус, а државата има воспоставено систем за обезбедување заштита на бегалците. Сепак, според извештаите на УНХЦР, механизмот за носење одлуки по барањата за добивање статус на бегалец, не ги обезбедува основните процесни гаранции и соодветни постапки на проверка, како што тоа е предвидено со законот. Власта продолжи со одбивање на најголемиот број поднесени барања за азил, воглавно со објаснување дека апликантите претставуваат закана за националната безбедност.

Помеѓу 1 јануари и почетокот на месец март, Министерството за внатрешни работи ги затвори копнените граници за сите странски лица што не поседуваат валидна документација за бегалска регистрација од Грција или не се државјани на Авганистан, Ирак или Сирија. На полноќ на 7 март, власта го оневозможи преминот преку границите за сите лица што не поседуваат валидна патна исправа и законска дозвола за влез во земјата. На 4 април, без дебата, власта ги усвои измените и дополнувањата на Законот за азил и привремена заштита, со што се

обезбеди законска основа за ограничување на влезот во земјата и стана речиси невозможно за било кое лице што влегува во земјата по копнен пат да побара азил во земјата.

Според владини извори, во периодот меѓу јануари и ноември, безбедносните сили пресретнале над 35,000 лица што се обидуваа незаконски да ја минат јужната државна граница со Грција. Бројот на обидите за незаконски влез во земјата се намали до крајот на месец август, кога граничната полиција известуваше за пресретнување на по 18 незаконски мигранти на дневна основа. Наместо да спроведува поединечни разговори со секој од пресретнатите мигранти и да врши нивна проценка во однос на изложеноста на трговија со луѓе и можноста за барање азил, граничната полиција збирно ги враќаше пресретнатите лица назад во Грција преку најблискиот граничен премин, понекогаш со употреба на физичка сила. Иако во драстично помал број, на барателите на азил од другите држави во кои постојат активни конфликти, како што се Либија и Јемен, не им беше дозволен влез во земјата. Според тврдењата на УНХЦР, овој вид “туркање назад” претставува повреда на Конвенцијата за бегалците од 1951 година, како и на Протоколот 4 кон Европската конвенција за човекови права. Владините институции им издаваа документи за лична идентификација на лицата со признат бегалски статус и оние под супсидијарна заштита, меѓутоа, надлежните органи често го одлагаа издавањето или пак воопшто не им издаваа лични документи на новите баратели на азил.

Како што е предвидено со законот, за барателите на азил, државата вообичаено обезбедува сместување, бесплатни правни услуги, основни здравствени услуги и осигурување, социјална заштита, право на вработување и образование. Откако барателот на азил ќе добие статус на бегалец, тоа лице ги има истите права како и другите граѓани, меѓутоа, нема право да гласа, да основа политичка партија или да служи во армијата.

Безбедна земја на потекло / транзит: На 4 април, власта усвои закон со кој се врши проширување на концептот на “безбедна трета земја”, кој сега ги вклучува сите држави членки на ЕУ, НАТО или Европската слободна трговска зона, со што всушност ефективно, на сите мигранти што влегуваат во земјата по копнен пат од било која држава, со исклучок на Косово и Србија, им се оневозможува да бараат азил. Власта не се консултираше со УНХЦР во врска со овие измени и дополнувања на Законот за азил и ја игнорираше загриженоста на УНХЦР и нивното барање за одложување на спроведувањето на овие законски измени и дополнувања.

Долготрајни решенија: Во месец декември, само 68 од вкупниот број од 35,000 баратели на азил што минуваа низ земјата, беа со признат статус на бегалец. Ниту едно од избеганите лица од Косово поради конфликтот во 1999 година не се вратило назад, а 102 лица очекуваат да се вратат наскоро. УНХЦР продолжи со давање помош на одбиените баратели на азил од Косово, на кои државата им дозволи да останат во земјата.

Надлежните органи им издадоа привремени лични документи за идентификација, со што им се обезбеди пристап до сите потребни услуги. Министерството за труд и социјална политика, со поддршка од УНХЦР, обезбеди интегрирано и долготрајно решение за околу 600 бегалци, кои побараа да останат во државата.

Привремена заштита: Власта обезбедува супсидијарна заштита за лицата што не можат да бидат признати како бегалци, меѓутоа, таквата заштита не беше понудена на ниту едно лице во текот на првите девет месеци од годината.

Лица без државјанство

Во државата има лица со долготраен вообичаен престој, кои и понатаму се без законски регулирано државјанство и покрај тоа што исполнуваат еден или повеќе од критериумите за добивање државјанство. Според извештаите на УНХЦР, во месец јуни, во државата имало 641 лица кои, според националните критериуми се водат како лица без државјанство. УНХЦР соработуваше со надлежните државни органи, во обид да се реши ситуацијата на уште 273 лица со ист статус, воглавно Роми, кои немаат лични документи и за кои не постојат податоци во матичната евиденција. Децата родени во земјата од родители без државјанство, се сметаат за државјани и добиваат автоматско право на регистрација во матичната евиденција и издавање лични документи.

Поглавје 3. Слободно учество во политичкиот процес

Согласно законите, граѓаните имаат право да го бираат раководството на државата преку слободни и фер периодични избори со тајно гласање и секој поединец има општо и еднакво право на глас. На 20 јули беше постигнат договор меѓу четирите најголеми политички партии во државата – ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДУИ и ДПА – кој содржеше одредби за подобрување на изборниот процес преку прочистување на националниот избирачки список, изедначување на можностите за присуство во медиумската сфера пред изборите и за формирање на привремена техничка влада, задолжена за спроведување на изборите. Иако, според оценките на четирите најголеми политички партии, овој договор беше спроведен и во пракса, многу од присутните набљудувачи беа на мислење дека различните делови на договорот се спроведени со различно ниво на ефективност.

Избори и учество во политички активности

Неодамнешни избори: Последните избори одржани на национално ниво беа општите парламентарни избори во месец декември, со рекордна стапка на излезност и мал број ситни потврдени нерегуларности. Според првичниот извештај на ОБСЕ/ОДИХР, иако Државната изборна комисија имаше потешкотии со подготовката на изборите, оценката за самите избори е дека истите се генерално добро спроведени и без нарушувања

на редот и мирот. Според ОДИХР, основните човекови слободи биле генерално почитувани и кандидатите имале можност слободно да ги водат своите изборни кампањи, со оценка дека изборите се одвивале во “атмосфера која се карактеризира со недостаток на јавна доверба во институциите и политичкиот естаблишмент и наводен притисок врз гласачите”. Според мислењето на ОДИХР, изборите не успеале да задоволат некои обврски и предуслови, кои, според ОБСЕ, се од исклучителна важност за демократскиот изборен процес, воглавно поради заплашување на гласачите, нашироко присутниот притисок врз државните службеници, купувањето гласови, принудата и злоупотребата на државните ресурси.

Политички партии и политичка активност: Постојат неколку ограничувања во однос на основањето или приклучувањето кон политички партии, кои подлежат на истите закони како и обичните граѓани. Во текот на годината, владејачката коалиција доминираше и манипулираше со медиумите (погледнете ја точката 2.а.). Иако членувањето во некоја од политичките партии не е задолжително, во државата постои систем на активно политичко покровителство, во чии рамки партиите обезбедуваат посебни придобивки и предности за своите членови. Во текот на годината имаше бројни извештаи во кои се наведува дека членувањето на кандидатот во некоја од партиите од владејачката коалиција, има директно влијание врз одлуката за вработување во државните служби, како и во образовните установи и полициските сили. Во предизборниот период пред откажаните предвремени парламентарни избори во април и јуни, невладините организации известуваа за бројни примери на мешање на државни и партиски активности, како и за злоупотреба на државни средства за потребите на политичките партиски кампањи. На пример, поранешниот премиер и сегашен лидер на ВМРО-ДПМНЕ Никола Груевски, дури и откако се повлече од премиерската функција во месец јануари, продолжи со промовирање и објавување владини проекти, иако повеќе не беше член на Владата.

Учество на жените и малцинствата: Не постојат закони што би го ограничиле учеството на жените и припадниците на малцинствата во политичкиот процес, па така, жените и малцинствата зеда активно учество. Законот предвидува застапеност на обата пола во кандидатските листи на секоја политичка партија, а повеќе од две третини од кандидатите на партиите, не смеат да бидат од ист пол. Мажите доминираат во рамки на раководствата на политичките партии, со забележителен исклучок кај СДСМ и ДУИ, каде партиските потпретседатели се жени, како и во партијата Демократска обнова на Македонија, на чие чело се наоѓа Лилјана Поповска.

Етничките Албанци и другите етнички малцинства, континуирано се жалат поради несоодветната застапеност во владините органи и постоењето дискриминација, која го оневозможува нивното учество во политичките активности, како на пример, во врска со селективното издавање на безбедносни сертификати.

Поглавје 4. Корупција и недоволна транспарентност во работењето на власта

Законот предвидува кривична одговорност и казни за евентуално учество во коруптивни дејствија од страна на службените лица и функционерите. Постојат извештаи за нивна вмешаност во корупција, без никој притоа да биде казнет.

Според наводите на невладините организации, доминантната улога на власта во економијата создава можности за корупција, а истата е штетна за деловните односи и е причина за намалениот економски развој. Без конкуренција, државата е најголемиот работодавач во земјата, при што, според оценките на одредени аналитичари, државата вработува и до 180,000 лица, и покрај официјалните статистички податоци, според кои бројот на вработени во јавниот сектор изнесува околу 128,000 лица. Власта ја користи својата доминантна улога на пазарот на работна сила, за да врши влијание во одредени значајни економски сектори. Токму градежната индустрија беше најодговорна за порастот на бруто домашниот производ, со огромна помош добиена преку проектите финансирани од Владата. Во месец октомври, Светската банка соопшти дека Владата е одговорна за субвенционирањето на 89 проценти од сите нови работни места во земјата, како и на 100 проценти од сите нови вработувања кај странските инвеститори во слободните трговски зони.

Нашироко распространето е и владиното мешање во приватниот деловен сектор. Иако не постојат официјални статистички податоци или евиденција за ова прашање, некои од содржините на неовластено прислушуваниот разговор што беа јавно објавени во 2015 година, фрлија ново светло на овој проблем. Според невладините организации, снимките покажаа дека власта има директна или индиректна контрола над еден значаен дел од компаниите во приватниот сектор и изнудува пари од нив. За возврат, претпријатијата што најмногу соработуваат со власта, постојано ги добиваат владините тендери. Потпомогнати од недоречените, а често и контрадикторни закони во сферата на деловното работење, кои бргу се менуваат, различните инспекциски органи вршат контроли кај некооперативните претпријатија и им изрекуваат сериозни казни.

Прислушуваниот материјали од 2015 година открија и неколку случаи, во кои владини службеници даваат наредби за одмазда против деловни субјекти, за кои се верува дека ги поддржуваат политичките партии од опозицијата, вклучувајќи и странски инвеститори. Некои претставници од деловната сфера се жалеа дека многу често, инспекторите доаѓаат во нивните канцеларии со веќе подготвена “казна”, која треба само да ја наплатат. Некои други веродостојни извештаи посочуваат дека од некои претпријатија, било барано да спонзорираат различни организации што се под контрола на власта, а некои други пак вршеле редовни “исплати”, за да не бидат вознемирувани од власта.

Постојат веродостојни наводи според кои, власта се обидува да ја намали конкуренцијата во приватниот сектор, преку истиснување на независните компании и претпријатијата со опозициски ставови или раководители што се спротивставени на власта или преку нивно слабеење, правејќи ги подложни на евентуално преземање од страна на провладините компании. Една од вообичаените тактики беше селективното каснење на плаќањата за одредени претпријатија при изведувањето на владините проекти, притоа вршејќи редовна исплата на оние што се поврзани со власта.

Корупција: Во месец август, Македонскиот центар за меѓународна соработка го објави својот двегодишен извештај, според кој, нивото на корупција од 2014 година во меѓувреме е покачено, а присуството на корупцијата е сè уште општо прифатено во јавноста. Во текот на годината, 30.5 проценти од 1,000 анкетирани лица во рамки на истражувањето спроведено од страна на оваа организација, изјавиле дека им бил побаран поткуп, што претставува зголемување од 4.9 проценти во споредба со 2014 година. Слично на ова, 29.2 проценти од анкетираниите лица понудиле/дале поткуп, односно 7.7 проценти повеќе во споредба со 2014 година. Нивото на корупција се разликува во зависност од етничката припадност, па така според податоците, 83.3 проценти од етничките Албанци биле под притисок да дадат поткуп, а 80.5 проценти тоа и го сториле, во споредба со 40.6 проценти од анкетираниите Македонци што се нашле во таква ситуација, од кои 35.5 проценти дале поткуп.

Според Глобалниот корупциски барометар на “Transparency International” објавен во месец ноември, 12 проценти од анкетираниите лица изјавиле дека морале да платат поткуп за да добијат одредени јавни услуги, на кои имале целосно законско право. Сите анкетирани лица биле убедени дека моќните, влијателните и богатите луѓе имаат премногу големо влијание врз политиката во земјата.

Во текот на првите шест месеци од годината, Државната комисија за спречување на корупцијата поднесе две пријави за злоупотреба на државни средства до канцеларијата на Основното јавно обвинителство. Во една од нив, Комисијата иницираше постапка за разрешување на државниот службеник. Освен тоа, Комисијата има добиено и извршено проверка на 535 изјави за постоење судир на интереси на јавни службеници, при што во 53 случаи е утврдено постоење на конфликт на интереси. На крајот на годината овие случаи сè уште немаа добиено конечна разрешница.

Во текот на годината, Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција спроведе истрага за 22 лица осомничени за различни коруптивни дела, подигна 16 обвиненија и обезбеди осудителни пресуди за 27 обвинети лица. Меѓу другото, овие лица беа обвинети за злоупотреба на службената положба и овластувања, перење пари и/или

други приноси од казниво дело, примање поткуп и примање награда за противзаконито влијание.

Во случајот кој предизвика најголемо внимание во јавноста, Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција, со поддршка од специјалните полициски единици, на 6 јуни, лиши од слобода осум лица од Економскиот факултет при државниот универзитет Свети Кирил и Методиј во Скопје, кои беа обвинети за барање и примање поткуп од студентите. Меѓу осомничените имаше седум професори, вклучувајќи го и Деканот на факултетот и од неодамна избраниот Претседател на Македонската академија на науките и уметностите Таки Фити, како и еден вработен службеник задолжен за логистичка поддршка. На 14 септември, на барање на обвинителството, Основниот суд Скопје 1 им забрани на четворица од професорите да ги вршат своите академски функции, сè до конечната разврска на случајот. На 6 октомври, обвинителството поднесе обвиненија против шест од осумте осомничени лица, за кривичните дела на примање или давање поткуп, примање награда за противзаконито влијание и злоупотреба на службена положба и овластувања. Поради недостиг на докази, обвинителството се откажа од понатамошното кривично гонење на другите две осомничени лица, вклучувајќи го и професорот Фити. На крајот на годината, судскиот процес сè уште не беше започнат.

Во текот на годината, Специјалното јавно обвинителство подигна две обвиненија против вкупно 21 осомничени лица, отвори девет формални кривични истраги и иницираше повеќе од 40 прелиминарни истраги во врска со идентификуваните кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите во периодот од 2008 до 2015 година.

Од основањето на Специјалното јавно обвинителство во месец септември 2015 година, провладините медиуми водат агресивна и координирана кампања против него, напаѓајќи го неговиот кредибилитет, интегритет и професионализам, фаворизирајќи го наметнувањето на различни административни пречки во неговото работење, водењето на кривичните истраги и кривичното гонење. Владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ постојано ја попречува работата на Обвинителството и јавно ја критикува специјалната јавна обвинителка Катица Јанева, тврдејќи дека таа е неспособна и има улога на стручна и политички пристрасна алатка во рацете на опозицијата. Одлуката за аболиција на Претседателот Иванов од месец април (погледнете ја точката 1.г.), всушност значеше замрзнување на поголемиот дел од истрагите на Специјалното јавно обвинителство во времетраење од два месеци. Судството, исто така, одигра своја улога во спречувањето на ефективното работење на Специјалното јавно обвинителство.

На пример, еден од најпознатите случаи на наводна корупција во текот на годината, беше случајот на “поткуп” на лидерот на опозициската партија СДСМ Зоран Заев, за кого првичното обвинение беше поднесено од

страна на канцеларијата на Основното јавно обвинителство во месец јуни 2015 година. Заев, во својство на градоначалник на Струмица, беше обвинет за барање на поткуп во износ од 200,000 Евра (\$220,000) од еден локален бизнисмен, за да се заврши процесот на приватизација на одреден државен имот. Во јануари, Специјалното јавно обвинителство побара да ја преземе надлежноста над овој предмет, меѓутоа, во месец април, Советот на јавните обвинители го одби таквото барање, како што беше случај и со неколку други претходни барања (погледнете ја точката 1.д.). Овој предмет беше првично отфрлен, откако Претседателот Иванов го вклучи и Заев во списокот на 56 помилувани лица на 12 април, а предметот беше повторно отворен по укинувањето на одлуката за аболиција донесена на 6 јуни. На крајот на годината овој случај сè уште не беше разрешен, а Заев и понатаму тврдеше дека обвинението е подигнато од политички причини.

Финансиски податоци: Согласно Законот за спречување корупција, назначените и избрани функционери и членовите на нивните потесни семејства, имаат обврска да поднесат анкетен лист, кој содржи информации за нивниот имот и приходи, а доколку не го сторат истото, можат да бидат казнети според законот. Анкетните листови се достапни за јавноста на веб страницата на Државната комисија за спречување на корупција. Отсуството на соодветен регистар на сите избрани и назначени функционери и понатаму претставува пречка за ефективна контрола на нивниот имот и средства, како и за идентификација на можните конфликти на интерес.

На 7 април, Либерално демократската партија побара од поранешниот премиер Никола Груевски, да поднесе анкетен лист за својот имот и средства до Државната комисија за спречување на корупција, како што тоа е предвидено со законот. Освен тоа, Либерално демократската партија побара од Управата за јавни приходи да ја утврди имотната и финансиска состојба на Груевски, затоа што неговиот анкетен лист не беше јавно достапен на веб страната на Државната комисија, иако, согласно законот, сите избрани функционери се должни да поднесат анкетен имотен лист во рок од 30 дена од заминувањето од јавната функција. Груевски се повлече од премиерската функција на 14 јануари.

Владејачката ВМРО-ДПМНЕ посочи дека Груевски има поднесено анкетен лист до Државната комисија за спречување на корупција во месец февруари и побара од Комисијата да го презентира неговиот анкетен лист пред медиумите. Претседателот на Комисијата Горан Миленков пред медиумите изјави дека Груевски го поднел својот анкетен лист навреме, наведувајќи дека “во анкетниот лист на Груевски нема ништо интересно, затоа што содржината на истиот не е многу поразлична од онаа на анкетниот лист што го поднел пред десет години” кога стапил на премиерската функција.

Независните медиумски куќи го поддржаа барањето на Либерално демократската партија и го прашаа Миленков зошто одбива да им подели

копии од спорниот анкетен лист на Груевски. Миленков им одговори на новинарите дека електронскиот систем за водење евиденција во Државната комисија за спречување на корупција функционира на таков начин, што анкетните листови на функционерите се бришат од системот во истиот момент кога им престанува јавната функција.

Пристап до информации од јавен карактер: И покрај тоа што законот предвидува слободен пристап до информациите од јавните институции, пристапот на граѓаните и медиумите до информациите за финансиското работење и постапките за јавни набавки на владините институции и понатаму останува ограничен. Прашањето на пристапот до информациите од јавен карактер, беше разгледано како дел од содржината на Акцискиот план за Отвореното владино партнерство, усвоен од страна на Владата во 2014 година. Голем број граѓански организации и медиумски куќи се жалат, дека власта многу често ги игнорира поднесените барања за добивање информации согласно Законот за слободен пристап до информации.

Поглавје 5. Владин став во однос на истрагите за наводни повреди на човековите права водени од страна на меѓународни и невладини организации

Во државата се присутни и функционираат повеќе домашни и меѓународни организации за заштита на човековите права и тие генерално работат без некои посебни владини ограничувања, вршејќи истраги и објавувајќи ги сопствените наоди во врска со случаите, поврзани со заштитата на човековите права. Во поголемиот број случаи, владините функционери беа подготвени да ги слушнат коментарите на овие организации, меѓутоа, исто така, често не преземаа никакви мерки или активности во врска со нивните ставови и мислења. Според одредени извештаи, на крајот од месец декември, даночните власти започнале да вршат инспекциски контроли во неколку организации за заштита на човековите права.

Токму пред изборите од 11 декември, Управата за јавни приходи започна со вршење финансиски контроли, конкретно насочени кон невладините организации поврзани со граѓанските акции “Ние одлучуваме”, “Заслужуваме подобро” и “Граѓаните за Македонија”, ориентирани кон нудење помош за следење и обезбедување слободни и правични избори. Управата за јавни приходи ги спроведе овие финансиски контроли во неделите што следеа по изборите. Оваа активност коинцидираше со повикот на поранешниот премиер и лидер на ВМРО-ДПМНЕ Никола Груевски за “десоросоизација” на државата, како алузија за ставањето крај на меѓународната донаторска поддршка на невладиниот сектор. Опозициската партија СДСМ подоцна соопшти дека 42 поединечни членови на опозицијата, кои отворено го критикувале Груевски и претходната влада, биле исто така предмет на ревизија и финансиски истраги. Критичарите на ваквата финансиска контрола, вклучувајќи го тука и Народниот правобранител, истата ја нарекоа “лов на вештерки” и

побараа од јавните институции да престанат да им служат на интересите на поединечни политички партии или на нивните членови.

Обединети нации или други меѓународни тела и органи: Власта соработуваше со неколку организации што функционираат во рамки на Обединетите нации, меѓу кои и со Детскиот фонд на ОН, Програмата за развој на ОН и УНХЦР, како и со други меѓународни организации, ставајќи го акцентот врз прашања и теми од финансиската, здравствената, миграциската, бегалската и безбедносната сфера.

Во месец април, по донесените измени и дополнувања на Законот за азил и привремена заштита во Собранието, УНХЦР испрати писмо до Владата во кое побара повлекување на донесените измени и дополнувања, затоа што истите значат повреда на Конвенцијата за бегалци од 1951 година и Протоколот кон истата од 1967 година и затоа што во основа, со нив, на сите бегалци што влегуваат во земјата на било кој друг начин освен со авионски транспорт, им се оневозможува да поднесуваат барања за азил. УНХЦР побара и да се зголеми неговата улога и учество во напорите за соодветно управување со границите, со цел, да се обезбеди соодветна проверка на бегалците што се обидуваат да влезат во земјата, како и на нивната квалификуваност за барање азил, идентификација на лицата во потенцијално опасна здравствена состојба и идентификација на потенцијалните жртви на трговија со луѓе. До крајот на годината, власта сè уште немаше одговорено на овие барања.

Владини тела за заштита на човековите права: Работата на Народниот правобранител е насочена кон заштита на граѓаните од евентуални повреди на нивните права од страна на државните институции, намалување на дискриминацијата против малцинските заедници и лицата со инвалидитет, унапредување на соодветната застапеност во јавниот живот и заштита на детските права. Владата не обезбеди доволно ресурси за соодветно функционирање на канцеларијата на Народниот правобранител, ниту пак му ја префрли на Народниот правобранител целокупната контрола над расположливиот буџет за работа на канцеларијата.

Во месец август, Собранието го усвои Нацрт законот за измени и дополнувања на Законот за Народниот правобранител, со цел, да се изврши усогласување на Законот со Париските начела на Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права на Обединетите нации, во врска со статусот на националните институции. Додека власта тврдеше дека овие законски измени ќе придонесат кон унапредувањето на човековите права, плурализмот и владеењето на правото, како и за јакнување на мандатот и независноста на Народниот правобранител, опозицијата ги опиша законските реформи како козметички зафат, кој нема да обезбеди идентификација и казнување на лошото постапување од страна на државните институции.

Меѓуресорското тело за човекови права, со кое раководи заменикот премиер и Министер за надворешни работи Никола Попоски, беше задолжено за разгледување на проблемите поврзани со унапредувањето на човековите права и слободи, гарантирани со меѓународните спогодби за заштита на човековите права, чија потписничка е Република Македонија.

Државната Комисија за заштита од дискриминација е составена од седум члена, со задача да ги разгледува поднесените жалби за дискриминација, да издава препораки и да го унапредува спроведувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација. Комисијата нема законско овластување да ги казнува сторителите. Канцелариите на Комисијата се наоѓаат на локација, на која не беше обезбеден соодветен пристап за лицата со физички хендикеп. За разлика од Народниот правобранител, Комисијата има право да разгледува претставки, како од јавниот, така и од приватниот сектор, меѓутоа, мора да се каже дека општата јавност и понатаму, во најголем дел, не е информирана за постоењето на Комисијата. Граѓаните што не се задоволни од исходот на постапката што ја водела Комисијата по нивните претставки, можат да поведат постапка пред судовите, кои можат да го прифатат писменото мислење на Комисијата, како доказ во конкретниот предмет.

Поглавје 6. Дискриминација, социјална злоупотреба и трговија со луѓе

Жени

Силување и домашно насилство: Силувањето, вклучувајќи го и она од страна на брачен другар, претставува кривично дело. Законски предвидената кривична санкција за силување е казна затвор од една до 15 години, меѓутоа, спроведувањето на овие одредби од законот во пракса не задоволува. Домашното насилство е забрането со закон, меѓутоа и понатаму е присутно и претставува вообичаен проблем. Културните норми, а меѓу нив, социјалната стигматизација и загриженоста на жртвата за предизвиканиот срам за семејството, се причините поради кои жените се обесхрабени и не го пријавуваат насилството над нив и не поднесуваат кривични пријави. Полицијата и правосудниот систем не се вистински и целосно подготвени за кривично гонење и казнување на лицата, виновни за силување во брак и домашно насилство.

Државата има воспоставено и го финансира работењето на седум згрижувачки центри со ограничен капацитет, а една НВО раководи со центар за згрижување жени под ризик, во кој можат да бидат сместени 30 жени. Една од националните невладини организации има воспоставено телефонска линија за итни случаи на Македонски и Албански јазик и раководи со уште два центри за привремено засолнување и згрижување жртви на домашно насилство. Локалните невладини организации активни во сферата на домашното насилство, во најголем дел, својата работа ја финансираат преку меѓународни донации.

Сексуално вознемирување: Сексуалното вознемирување на работното место е забрането со закон, а законски предвидената затворска казна за ова дело, е од три месеци до три години. Сексуалното вознемирување на жените на работните места претставуваше проблем, меѓутоа, жртвите вообичаено не ги пријавуваат овие случаи, поради стравот од евентуален публицитет и веројатноста за губење на работното место (погледнете ја точката 7.г.).

Репродуктивни права: Брачните парови и поединците имаат право сами да одлучуваат за бројот на деца во нивното семејство, моментот на зачнување и временскиот период помеѓу две рожби; сами да се грижат за сопственото репродуктивно здравје и право на пристап до сите неопходни информации и средства за да го сторат истото, без никаква дискриминација, принуда или насилство. Жените од руралните области имаат ограничен пристап до гинеколошки услуги и советодавни служби за семејно планирање, а истите се на располагање во претежно урбанизираните области. Генерално, ромските жени имаат најограничен пристап до гинеколошки услуги и советодавни служби за семејно планирање, затоа што многу од нив немаат лични карти, кои се потребни за остварување на бројни права, како на пример, за пристап до државните здравствени услуги.

Дискриминација: Жените го имаат истиот правен статус како и мажите, во однос на законите за семејство, труд, имотни права, државјанство и наследство, како и во рамките на севкупниот правосуден систем. Според адвокатите, жените се помалку застапени во улога на сопственици на имот и претпријатија и посочуваат на постоење дискриминација по основ на пол, во одредени индустриски гранки. Ромските и албанските жени немаат подеднакви шанси за вработување и образование, поради традиционалните и верските ограничувања во однос на нивното образование и улога во општеството. Во некои албански и ромски локални заедници, жените се лишени од своите граѓански права, затоа што мажите им даваат насоки како да гласаат или пак гласаат за нив и во име на женските членови на семејствата.

Деца

Матична евиденција: Согласно законот, државјанството на едно лице, во основа, зависи од државјанството на неговите или нејзините родители. На секое дете што се нашло на територијата на државата, законот му овозможува да добие државјанство, освен доколку надлежните органи не утврдат дека неговите родители всушност се странски државјани, пред детето да наполни 18 години. Во државата се врши автоматска регистрација на сите деца родени во болниците и другите медицински институции, а согласно законот, родителите се должни во надлежната матична служба да го пријават раѓањето на секое дете, вклучувајќи ги и оние што се родиле во домот, во рок од 15 дена по раѓањето. Некои ромски семејства доцнат со пријавувањето и регистрацијата на

новороденчињата, што понатаму во животот им ја отежнува можноста да ги уживаат своите права на образование, здравствена грижа и други придобивки, поради немањето соодветни лични документи за идентификација.

Детска злоупотреба: Злоупотребата на децата преставуваше проблем во одредени области. Според адвокатите што работат на предмети поврзани со нивната благосостојба, децата не се подготвени да пријават злоупотреба, поради стравот дека надлежните органи ќе ги сместат во некоја институција. Државата вовеле телефонска линија за помош на жртвите на домашно насилство, вклучувајќи и детска злоупотреба.

Предвремено и присилно стапување во брак: Минималната законски предвидена возраст за стапување во брак е 18 години. На лица на возраст помеѓу 16 и 18 години, судот може да им дозволи да стапат во брак, доколку оцени дека истите се душевно и физички подготвени и способни за брачен живот. Предвременото и присилно стапување во брак е присутна повремени појава во ромската заедница, а во многу помал обем и во одредени албански заедници. Тешко е да се процени бројот на лица што предвремено или присилно стапиле во брак, затоа што истите ретко се евидентираат. Владиот план за подобрување на социјалното вклучување на ромското население, вклучува и мерки за спречување на малолетните бракови, меѓу кои и задолжително средно образование, воведување посебни социјални и општински служби и услуги, советодавни служби во училиштата и подобрена комуникација и соработка, како и подобрување на пристапот до основните здравствени услуги.

Сексуална злоупотреба на деца: Сите форми на сексуално искористување на децата за комерцијални цели се законски забранети. Законски предвидената казна за сексуално искористување на деца за комерцијални цели е од 10 до 15 години затвор. Детската порнографија е забранета со закон и за секоја повреда на законот е предвидена затворска казна од 5 до 15 години. Најниската возраст за доброволно стапување во сексуални односи е 16 години. Според власта, сексуалното искористување на децата за комерцијални цели претставува проблем, меѓутоа, не може да се каже точно од колкав обем. На државно ниво, постои онлајн регистар на лица осудени за трговија со деца и сексуална злоупотреба на деца, кој може да се пребарува според името и адресата на осудениот сторител и кој содржи фотографии, податоци за осудителните пресуди и адреси на живеење на сторителите. После десет години од издржувањето на казната, сторителите на овие дела имаат право да побараат, нивното име да биде избришано од регистарот, под услов во меѓувреме да не сториле ново дело.

Раселени деца: Според Министерството за труд и социјална политика, во месец септември, регистрирани се 96 раселени деца од различно етничко потекло. Според октомврискиот извештај на канцеларијата на Народниот правобранител, 236 деца живееле без соодветно засолниште. Овие деца се

на возраст од неколку месеци, па сè до 18 години и најголемиот број од нив живеат во Скопје, меѓутоа, ги има многу и во другите градови како Битола, Куманово, Велес, Гостивар и Кичево. Со меѓународна поддршка, Министерството отвори и раководеше со пет дневни центри за децата од улица. Власта обезбеди и транзитен центар за децата од улица, меѓутоа, неговата ефективност, од аспект на понудата на соодветни социјални услуги беше ограничена, поради малата големина и капацитет за згрижување. Според податоците на Министерството за труд и социјална политика, на почетокот на годината во земјата имало 78 деца од улица.

До 31 јули, надлежните државни органи и невладините организации на државната граница им пружиле помош на 25 деца мигранти без придружба. На крајот на годината, не постојат информации за евентуално присуство во земјата на малолетни мигранти без придружба.

Деца сместени во институции: Според адвокатите и канцеларијата на Народниот правобранител, во детските домови, засолништа и центри за сместување и задржување, нема доволен степен на одговорност во однос на можното занемарување и злоупотреба на децата. На 1 јуни, Народниот правобранител го објави извештајот за воспитно поправниот дом во Тетово, опишувајќи ги нехуманите животни и санитарни услови во установата, вознемирувачките постапки и третманот од страна на чуварите и отсуството на медицинска грижа. Според мислењето на канцеларијата на Народниот правобранител, установата не ги задоволува физиолошките и санитарните потреби, меѓу вработените нема лекар со постојано работно време, а хепатитисот се шири меѓу момчињата преку нивните взаемни сексуални односи, при што, некои од нив се жртви на сексуална злоупотреба.

Меѓународно грабнување деца: Државата е потписничка на Хашката Конвенција за граѓанско-правните аспекти на меѓународното грабнување деца од 1980 година. Погледнете го *Годишниот извештај за меѓународното родителско грабнување деца* на Министерството за надворешни работи на САД на следнава адреса:
<https://travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html>

Антисемитизам

Според Еврејската заедница, во земјата живеат околу 200 до 250 Евреи. Повремено, на некои интернет портали можеа да се забележат одредени антисемитистички инциденти. На интернет порталот “Дудинка”, контроверзниот новинар Миленко Неделковски на двапати поставуваше понижувачки коментари, со кои се оцрнува еврејската заедница. Тој тврдеше дека Ашкеназите го контролираат најголемиот дел од светот и ги прикажуваше како “идеолози, финансиери и организатори на Холокаустот” и како “креатори на перцепцијата дека Евреите се најголеми жртви на Нацистите.”

Трговија со луѓе

Погледнете го *Извештајот за трговија со луѓе* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Лица со инвалидитет

Согласно законот, забранета е било каква дискриминација на лица со физички, сетивни, интелектуални и душевни пречки во развојот, во сферата на вработувањето, образованието, авионскиот и другите модалитети на транспорт, пристапот до здравствени услуги и други државни услуги, меѓутоа, власта не е секогаш целосно ефективна во исполнувањето на овие законски гаранции. Согласно законот, лицата што биле предмет на дискриминација, имаат право да поднесат жалби до Комисијата за заштита од дискриминација. Канцелариите на Комисијата се наоѓаа на локација, на која не беше обезбеден соодветен пристап за лицата со физички хендикеп.

Основањето на посебен владин фонд за стимулирање на вработувањето на лица со инвалидитет, е регулирано со посебен закон. Со фондот раководи Агенцијата за вработување, со дополнителен надзор од страна на Министерството за труд и социјална политика. Фондот нуди дотации за реконструкција на работни простории или набавка на опрема за конкретни работни места, со цел, да се обезбедат соодветни работни услови за овие лица. Според законот, сите лица со физичка или душевна попреченост, мораат да добијат одобрение од соодветната владина медицинска комисија, доколку сакаат да бидат вработени на раководна позиција во приватниот или јавниот сектор.

Стандардите за непречен физички пристап за сите нови градежни објекти се дефинирани со закон, а постојните јавни институции, до крајот на 2015 година, мораа да обезбедат соодветен пристап и влез во нивните објекти за лицата со инвалидитет. Невладините организации известуваа дека многу од зградите на државните органи, всушност не ги исполнуваат законските услови, додека власта сè уште чекаше на појаснување од страна на Министерството за труд и социјална политика за условот и значењето на концептот на јавен простор со “целосен пристап за сите”. Голем број од новите јавни објекти немаат соодветни тоалети за лицата со инвалидитет. И покрај тоа што сите автобуси што Владата ги набави за градот Скопје од 2013 година наваму се достапни за лицата со физичка попреченост, мора да се признае дека во другите региони овие лица и понатаму немаат соодветен пристап до средствата за јавен транспорт. Министерството за транспорт и врски продолжи со реализацијата на повеќегодишниот проект, за набавка на железнички вагони за превоз на лица со инвалидитет и обезбедување соодветен пристап за овие лица, до железничките станици во Скопје и уште десет други градови.

МАКЕДОНИЈА

Министерството за образование и наука преземаше напори за обезбедување соодветна поддршка, со цел, да им се овозможи на децата со пречки во развојот да учат во редовните училишта. Министерството ангажираше посебни едукатори, назначени да работат во поединечни избрани училишта или како “мобилни” општински специјални едукатори што ќе ги покриваат сите училишта во општината, како поддршка за наставниците, кои во редовна настава имаат и деца со инвалидитет или пречки во развојот. Дополнително, надлежните образовни органи поставија лифтови во неколку основни училишта и воведоа соодветна технологија во неколку основни и средни училишта, за да им се овозможи на учениците со пречки во развојот да користат компјутери. И покрај сите овие напори, голем број ученици со пречки во развојот и понатаму ги посетуваат специјалните училишта.

Национални / расни / етнички малцинства

Според податоците од последниот попис од 2002 година, етничкиот состав на населението е: 64.2 проценти Македонци, 25.2 проценти Албанци, 3.9 проценти Турци, 2.7 проценти Роми, 1.8 проценти Срби, 0.8 проценти Бошњаци и 0.5 проценти Власи.

Според годишниот извештај на Народниот правобранител, етничките малцинства, со исклучок на Србите и Власите, не биле доволно застапени меѓу вработените во јавните служби и другите државни институции, вклучувајќи ја и армијата, полицијата, разузнавачките служби, судовите, Народната банка, царината и јавните претпријатија.

Согласно законот, наставата во основните и средните училишта се одвива на македонски, албански, ромски, турски и српски јазик. Бројот на ученици од малцинствата, кои следат настава во средните училишта на својот мајчин јазик и понатаму се зголемува, особено откако средното образование стана задолжително во 2007 година, иако државата не успеа целосно и засекаде да обезбеди настава на ромски јазик, поради недостаток на квалификуван наставен кадар.

Односите помеѓу македонската и албанската етничка заедница беа често напнати. Се случија неколку меѓуетнички инциденти, кои предизвикаа протести и дополнително ја зголемија тензијата помеѓу двете најголеми заедници во земјата. Етничките Албанци и понатаму се жалат поради нивната несоодветна застапеност во владините министерства и јавните претпријатија. На Полициската академија и понатаму не успеваа да обезбедат доволен број кандидати за обука од малцинските заедници, за да се задоволи предвидениот услов со Уставот. Етничките Албанци се жалеа дека надлежните органи, подготвиле приемни тестови и постапка која не е правична и го оневозможува изборот на кандидати од албанската и другите малцински групи. Поконкретно, етничките Албанци се жалеа дека самите тестови содржат културни предрасуди. Застапеноста на етничките Албанци во цивилниот дел од државната администрација во рамки на Министерството за одбрана и понатаму е на ниско ниво од 13.5

проценти, додека истата група учествува со 20 проценти во севкупниот број на вооружените сили. Во некои од елитните полициски и воени единици, етничките малцинства речиси и да немаат свои претставници.

Ромите се жалат на широко распространета дискриминација во општеството. Според извештаите на невладините организации и странските експерти, работодавачите често не се подготвени да вработуваат Роми, а некои од Ромите се жалеа дека не можат да остварат пристап до јавните услуги и бенефиции. Ромските деца се премногу застапени во одвоените “специјални” училишта, наменети за ученици со интелектуални пречки во развојот. Според информациите од ромските невладини организации, одредени сопственици на различни приватни локали, понекогаш не им дозволуваат влез на Ромите. И покрај напорите на ЕУ, УНХЦР и неколку невладини организации, да се обезбедат лични документи за целото ромско население, некои Роми сè уште немаат лични карти, кои инаку им се потребни за пристап до јавните услуги, како на пример, образование, социјална помош и здравствена грижа.

Во 2014 година Владата изготви нова Национална стратегија за Ромите, како дел од заложбите за реализација на Декадата за вклучување на Ромите (сега делумно реконструирана како Иницијатива за интеграција на Ромите 2020), со која на Ромите им се нуди помош и поддршка во сферата на образованието, домувањето, вработувањето и развојот на инфраструктурата. Освен во сферата на образованието, одвоените средства не беа доволни за да се постигнат позначителни резултати, особено во однос на здравствената грижа. Власта продолжи со финансирање на информативните центри, каде Ромите можат да се запознаат со различните можности што им се на располагање во сферата на образованието, здравството и социјалната грижа. Зголеменото ниво на финансирање од страна на државата и НВО секторот, насочено кон елиминација на пречките за образование, вклучувајќи ги и условните парични трансфери за ромските ученици, резултираше со редовно посетување на наставата од страна на учениците Роми, особено во средните училишта.

Турското етничко население се жалеше поради дискриминација. Главните причини за нивна загриженост, беа бавниот напредок во остварувањето на соодветната и правична застапеност во владините институции и недоволната застапеност и присуство на турскиот јазик во образованието и медиумите. Турскиот јазик е службен јазик во четири општини од рурален карактер.

Акти на насилство, дискриминација и други злоупотреби, врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет

Уставот и законите не содржат посебни одредби, со кои се забранува дискриминација по основ на сексуална ориентација и родов идентитет, а во Законот за заштита и спречување на дискриминацијата сексуалната ориентација не е наведена како посебна заштитена основа.

Хомосексуалноста беше декриминализирана во 1996 година и сексуалните односи помеѓу претставници од ист пол се дозволени.

ЛГБТИ заедницата во државата и понатаму останува сериозно маргинализирана. Постои една клима на општо непријателство, насочено кон ЛГБТИ заедницата присутна во водечките медиуми, политичкиот естаблишмент и во општеството, а надлежните органи не беа успешни во преземањето мерки за спречување на говорот на омраза и делата од омраза против припадниците на ЛГБТИ заедницата. Активистите што ги штитат правата на ЛГБТИ заедницата информираа за бројни инциденти поврзани со општествените предрасуди. Говорот на омраза, физичките напади и другите видови насилство, фактот што полицијата не ги лишува од слобода сторителите на овие напади и тоа што власта не ја осудува и не се бори против дискриминацијата на ЛГБТИ заедницата, се клучните прашања идентификувани од страна на невладините организации активни во сферата на ЛГБТИ правата во текот на годината. Според анкетата на невладиното здружение “Субверзивен фронт”, спроведена во месец април, степенот на дискриминација на кој се изложени младите припадници на ЛГБТИ заедницата, е речиси двапати поголем од оној на кој се изложени лицата што не и припаѓаат на оваа група.

Според ЛГБТИ Центарот за поддршка, 75 проценти од ЛГБТИ заедницата не веруваат дека полицијата би ги заштитила нивните права, а над 90 проценти од овие лица тврдат дека државните институции не обезбедуваат доволно информации што би можеле да бидат од помош во процесот на нивното самозастапување и барањето помош за правна заштита на нивните права и физичка безбедност. Судовите не утврдуваат одговорност за сторителите на насилни акти и говор на омраза, што е причината поради која многу од жртвите не ги пријавуваат ваквите напади на соодветните надлежни органи за спроведување на законите. Според невладината коалиција “Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници”, Основното јавно обвинителство во Скопје не постапувало по над 90 проценти од поднесените пријави за наводно сторени кривични дела против припадниците на ЛГБТИ заедницата.

Според невладините организации, кај политичките партии нема доволно волја и подготвеност за решавање на проблемот на насилство и дискриминација против припадниците на ЛГБТИ заедницата. Вообичаено, соодветните владини претставници не присуствуваат на јавните дебати во врска со прашањата и темите поврзани со ЛГБТИ заедницата.

Во текот на годината беа остварени одредени подобрувања од аспект на напорите на ЛГБТИ заедницата, да го сврти вниманието на јавноста кон прашањата што се важни за ЛГБТИ заедницата и кон славењето на различноста. Власта дозволи организација на различни настани по повод Неделата на гордоста и други јавни собири во поддршка на ЛГБТИ правата, а организаторите на истите потврдија дека е остварена подобра соработка со надлежните локални административни и безбедносни органи. Освен тоа, на 14 декември, ЛГБТИ Центарот за поддршка потпиша

меморандум за соработка со канцеларијата на Народниот правобранител, за взаемно споделување информации и делување во правец на заштита на правата на припадниците на ЛГБТИ заедницата.

ХИВ и СИДА стигматизација во општеството

Бевме сведоци само на неколку изолирани извештаи за дискриминација против лица со ХИВ/СИДА, во сферата на вработувањето и пристапот до здравствени услуги.

Поглавје 7. Работнички права

а. Слобода на здружување и право на колективно преговарање

Законот го гарантира правото на работниците да се организираат и приклучуваат кон независни синдикати, колективно да преговараат и да организираат законски штрајкови. Законот забранува било каква дискриминација против работничките синдикати и нуди гаранција за работните места на работниците што се синдикално активни.

Согласно законот, секоја синдикална организација мора да се регистрира во Министерството за труд и социјална политика и Централниот регистар на Република Македонија. Синдикалните лидери се жалеа поради одредени ситуации, во кои, Министерството со месеци го одлагаше процесот на регистрација на нови синдикати, без соодветно објаснување.

Судовите од општа надлежност имаат право да го укинат работењето на синдикатите, на барање на надлежниот орган за нивна регистрација, доколку се утврди дека нивните синдикални активности се “спротивни на Уставот и законите”. Од една страна, синдикалните организации се должни да ја прекинат својата активност доколку нивното членство падне под минималната граница, но, од друга страна, таквиот минимален број на членови не е пропишан со закон. Не постојат никакви ограничувања во однос на националноста на синдикалните членови, меѓутоа, за членување во некој од синдикатите, странските државјани мораат да поседуваат валидна работна дозвола во Република Македонија и да бидат вработени во претпријатието или државниот орган наведен во дозволата.

Државните органи и работодавачите секогаш не ја почитуваа слободата на здружување, вклучувајќи ги и правата на штрајк и колективно преговарање. Работниците го користеа своето право на штрајк, меѓутоа, синдикалните организации беа на мислење дека законските одредби за “отстранување” од работа, им дозволуваат на работодавачите да им забранат на синдикалните лидери (до 2% од нивниот број) да водат колективни преговори за време на штрајк. Колективното преговарање е дадено како можност на синдикалните организации, кои ги застапуваат интересите на најмалку 20 проценти од вкупниот број вработени и на здруженијата на работодавачи што застапуваат најмалку 10% од работодавачите на конкретното ниво на кое се преговара (претпријатие,

сектор или на национално ниво). Способноста на државните органи за спроведување на законот во оваа сфера и правните лекови што се нудат, беа на незадоволително ниво. Законски предвидените парични казни за повреди на законот во овој дел, изнесуваат од 100 до 7,000 Евра (\$110 до \$7,700), меѓутоа, тие не беа доволни за да се спречат повредите. Поведените управни и судски спорови се одвиваа бавно и со бројни одложувања.

Работниците го користеа своето право на штрајк. Пролетта, Синдикатот на вработените во управата, правосудните органи и здруженија на граѓани и Здружението на судска администрација, започнаа штрајк поради малите плати и бенефиции во споредба со административните работници во основните јавни обвинителства и другите државни институции. Синдикатот говореше за различни форми на притисок што се врши над неговите членови од страна на владините функционери, претседатели на судови и поранешниот претседател на Судскиот совет. И покрај првичните протести и општиот штрајк на судската администрација, Министерот за правда одби да се сретне со синдикалните претставници и да разговара за барањата на штрајкувачите.

Генерално, синдикалните организации, со исклучок на неколку грански синдикати, не беа во состојба да ја задржат својата независност од влијанието на владините функционери, политичките партии и работодавачите, што е особено точно за оние што се блиску поврзани со владејачката коалиција. Некои од синдикалните лидери се жалеа дека претседателите на двете најголеми синдикални организации, односно на Конфедерацијата на слободни синдикати и Сојузот на синдикатите на Македонија (ССМ) се под јако влијание на Министерот за труд и социјална политика и тврдеа дека повторниот избор на Претседателот на ССМ за втор мандат, е направен по директен налог од Диме Спасов, поранешниот Министер за труд и социјална политика.

б. Забрана за присилна и задолжителна работа

Уставот и законите ги забрануваат сите форми на присилна или задолжителна работа и власта во најголем дел ги спроведуваше важечките закони во оваа сфера. Минималната, законски предвидена казна за присилна работа или за уништување или одземање на лични документи за идентификација, пасош или друг вид патна исправа е четири години затвор. Во некои делови од земјата имаше случаи на жени и деца, присилувани да работат и да се проституираат во ресторани, барови и ноќни клубови. Некои ромски деца и тоа под притисок од своите најблиски роднини, беа присилувани да просат (погледнете ја точката 7.в.).

Погледнете го и годишниот *Извештај за трговија со луѓе* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

в. **Забрана на детски труд и минимална возраст за вработување**

Минималната возраст за вработување е 15 години, но, децата можат да започнат да работат и на 14-годишна возраст, како чираци или во својство на учесници во некоја официјална програма за стручно образование. Законот забранува вработување малолетни лица на возраст помала од 18 години, на работни места што можат да бидат штетни за нивното физичко или ментално здравје и морал. Согласно законот, малолетните лица не смеат да работат ноќе, подолго од осум часа дневно или повеќе од 40 часа во текот неделата.

Министерството за труд и социјална политика е задолжено за спроведување на законите, со кои се регулира детското вработување. Полицијата и Министерството, преку центрите за социјална работа, ја споделуваат одговорноста за спроведување на законските одредби за присилно просење или трговија со деца. Законот предвидува затворска казна од најмалку 12 години, за секое лице што купува, продава, чува или зема малолетници, за потребите на нивно искористување. Доколку навистина се изрекуваат во пракса, овие казни би требало да бидат доволни за спречување на ваквите законски повреди.

И покрај тоа што злоупотребата на детскиот труд не е широко распространета низ земјата, имаше информации дека одредени поединци во неформалниот стопански сектор сепак користат детски труд. Меѓу највообичаените примери на злоупотреба е користењето на децата за просење, миење стакла на автомобилите и продажба на цигари и други ситници на зелените пазари, по улиците или ноќе, во баровите и рестораните. И покрај постоењето на соодветни закони, владините напори за елиминирање на присилното детско питачење, во најголем дел беа неделотворни. Најголемиот дел од децата вклучени во овие активности се Роми и најчесто работат за нивните родители или другите членови на семејството. Надлежните органи се често неуспешни во казнувањето на одговорните лица за експлоатацијата на децата, а ромските деца и понатаму остануваат ранливи и изложени на експлоатација и присилна работа.

Министерството за труд и социјални работи ја финансираше работата на три дневни центри, во кои се нудеа образовни, медицински и психолошки услуги, за децата што се принудувани да просат по улиците. Министерството го финансираше и функционирањето на дневниот центар за деца од улица, во населбата Шуто Оризари во Скопје, под раководство на една невладина организација. Според владини извори, во месец септември на терен биле ангажирани 5 мобилни патроли, задолжени за идентификација на децата од улица и нивно носење во дневните центри.

Децата беа изложени и на сексуална експлоатација за комерцијални цели, што претставува една од најтешките форми на детски труд (погледнете го Поглавјето 6, под насловот Деца).

Погледнете ги и *Наодите за најтешките форми на детски труд* на Министерството за труд на САД, достапни на следнава адреса: www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/findings/.

г. Дискриминација во однос на вработувањето и занимањето

Општо земено, трудовите закони и прописи забрануваат било каква дискриминација по основ на раса, пол, родова припадност, инвалидитет, јазик, здравствена состојба, политичка ориентација, вера, возраст, национално потекло или социјален статус. Не постојат законски одредби, со кои би се регулирала евентуалната дискриминација на лицата носители на вирусот ХИВ или други заразни болести. Во овој дел, државните органи беа неефективни во спроведувањето на законските одредби. Граѓанските активисти се жалеа дека Државната комисија за спречување на корупција не си ја врши својата работа и претставува само место за вработување на поединци што се блиски до владејачката партија. Дискриминацијата во однос на вработувањето и занимањето, е присутна по основ на родова припадност, инвалидитет и кај третманот на одредени етнички групи во армијата, полицијата, разузнавачките служби, судството, Народната банка, царината, државните агенции и јавните и приватните претпријатија (погледнете го Поглавјето 6, под насловот “Национални / расни / етнички малцинства”). И покрај владините напори и законските промени за задолжително вклучување на сите деца во образовниот процес во основното и средното образование, ромската заедница продолжува да живее во одвоени групи, без соодветна здравствена и социјална заштита. Податоците од државната Агенција за вработување укажуваат на фактот дека поради слабата вклученост во образовниот систем, особено во високото образование, Ромите генерално имаат потешкотии во наоѓањето вработување во формалниот стопански сектор. Личните примања на жените се пониски во споредба со оние на мажите и многу малку жени се наоѓаат на раководни позиции. Лицата со инвалидитет се соочени со дискриминација, од аспект на можноста за вработување и пристапот до самите работни места.

д. Прифатливи работни услови

Законски пропишаната минимална плата на државно ниво изнесува 10,080 Денари (\$175) месечно, освен во текстилната и кожната индустрија, каде минималната плата изнесува 8,080 Денари месечно (\$140). Според официјалните статистички податоци, просечната месечна исплатена нето плата за месец септември изнесувала 22,187 Денари (\$384). Најниските просечни плати се исплаќаат во кожарско преработувачката индустрија во износ од 11,606 Денари (\$201) и во текстилната индустрија во износ од 12,432 Денари (\$215).

Законот предвидува 40-часовна работна недела, со период за одмор од најмалку 24 часа, платен одмор во времетраење од 20 до 26 работни дена

и платено отсуство од работа поради боледување. Законот ја ограничува и прекувремената работа, па така, вработените не смеат прекувременно да работат повеќе од осум часа просечно во неделата, во период од три месеци, односно 190 часа во годината. Според колективните договори, потпишани помеѓу владата и синдикатите, прекувремената работа на вработените во јавниот, но и во приватниот сектор, се плаќа во износ од 135 проценти од редовните примања. Освен тоа, законот предвидува и исплата на дополнителна тринаесетта плата, како награда за сите вработени што оствариле повеќе од 150 часа прекувремена работа во текот на годината. И покрај тоа што Владата ги утврдува применливите стандарди за безбедност и здравје при работа за работодавачите, овие стандарди всушност, не се применуваат во неформалниот стопански сектор, кој учествува со 22 проценти во севкупната стопанска дејност.

Министерството за труд и социјална политика вработува 79 инспектори, задолжени за спроведување на трудовото право. Трудовите инспектори имаат овластување да поднесуваат прекршочни пријави против работодавачите што го кршат трудовото право, а можат привремено и да го прекинат работењето на одреден субјект, сè додека работодавачот не ги отстрани идентификуваните слабости. Во случај на повторување на законските повреди сопствениците можат да бидат парично казнети. Казните се доволно високи за да имаат ефект на одвраќање, меѓутоа, инспекциските служби не се доволно ефикасни за да обезбедат соодветно придржување кон законот. Во текот на годината, Трудовиот инспекторат при Министерството поднесуваше пријави против неколку претпријатија, кои ги присилувале своите вработени да работат долги смени, без законски предвидените паузи за одмор; не ги пријавувале вработените согласно законот; не исплаќале плати, придонеси и прекувремена работа; и го крателе времето за годишен одмор што инаку им следува на вработените. Кршењето на законите во однос на платите и прекувремената работа е најчеста појава во текстилниот сектор, железничките услуги и малопродажбата.

Законските одредби во однос на минималната плата, работното време и стандардите за безбедност и здравје при работа, не беа ефективно спроведувани во пракса. Многу работодавачи најмуваа работници, без притоа да се придржуваат кон законите, а деловните субјекти во малопродажбата, често бараа од своите вработени да работат во смени, кои во голема мерка ги надминуваат законски пропишаните граници за работното време. Националниот Совет за безбедност и здравје при работа и на крајот на годината, сè уште не беше целосно функционален. Иако, на работното место, работниците имаат законско право да ја избегнат секоја можна ситуација што би била ризична по нивното здравје или безбедност, без да го доведуваат под закана своето работно место во иднина, работодавачите секогаш не го почитуваат ова нивно право.

Во 2015 година, 40 лица смртно страдаа на своите работни места. Најголемиот број од овие несреќи се случија во земјоделскиот и градежниот сектор.

МАКЕДОНИЈА

Во државата немаше некои поголеми индустриски несреќи.